

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Amelie Elmér

(O)laglig handel med hotade djur och växter
– en analys av den straffrättsliga regleringen avseende handel med
produkter av hotade djur- och växtarter i Sverige

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Annika Nilsson

Termin för examen: VT2018

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Bakgrund	4
1.2 Syfte och frågeställningar	5
1.3 Forskningsläge	6
1.4 Metod och material	7
1.5 Avgränsningar	10
1.6 Disposition	11
DEL I	
2 INTERNATIONELLA REGLERINGAR	14
2.1 Bakgrund	14
2.2 CITES-konventionen	15
3 EU-RÄTTSLIGA REGLERINGAR	17
3.1 EU och CITES	17
3.2 CITES-förordningen	17
3.2.1 Bilaga A och B	18
3.2.2 Internationell handel	19
3.2.3 Intern handel	20
3.2.3.1 CITES-intyg	21
3.2.3.2 Antikundantaget	21
3.3 Sanktioner	23
3.4 Övrig EU-rättslig reglering	24
3.5 Sammanfattning del I	25
DEL II	
4 HANDEL I STRID MED CITES-FÖRORDNINGEN	27

4.1	Handeln i Sverige	27
4.2	Sverige och CITES	28
4.3	Artskyddsbrott	29
4.3.1	Begreppet ”annan vara”	30
4.3.2	Vargskinnsmålet	30
4.4	Grovt artskyddsbrott	32
4.5	Otillåtna men straffria gärningar (ringa)	33
4.5.1	Duvhöksmålet	33
4.5.2	Gitarrmålet	35
4.6	Tillåtna och därmed straffria gärningar	35
4.6.1	Antikundantaget	37
4.6.2	Kattuglemålet	37
4.6.3	Auktionsmålet	37
4.7	Smugglingslagen	38
4.7.1	Överträdelser av artikel 8 i CITES-förordningen	38
4.7.2	Överträdelser av artikel 4 och 5 i CITES-förordningen	39
4.8	Preskription	40
5	ÖVRIG LAGSTIFTNING	42
5.1	Inledning	42
5.2	Artskyddsförordningen	42
5.3	Skog, jakt och fiske	43
5.4	Forum	45
5.5	Sammanfattning del II	45
DEL III		
6	ANALYS	48
6.1	Miljöbalken vs. smugglingslagen	48
6.2	Överlappande och kompletterande lagstiftning	51
6.3	Vilka produkter omfattas av 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken?	53
6.4	Är det strikta kontrollsystemet för strikt?	56
6.5	Straffri zon för nyttoprodukter av tropiska växtarter?	58
6.6	Antikundantaget – ett antikt undantag?	59
7	AVSLUTANDE KOMMENTARER	64

BILAGA A	67
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	71
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	77

Summary

The threat to biodiversity is extensive. One contributing factor is the illicit trade with endangered species. Due to an increased illegal international trade with endangered species CITES has been drafted to control the international market. The EU applies the CITES through Council Regulation (EC) No 338/97. Sweden must ensure that trading of protected specimens constitute a criminal offence within Sweden, the EU as well as internationally. However, there are also other laws regulating the trade with endangered species. The purpose of this essay is to examine the criminal regulations in Sweden in this regard, especially article 2 b § first paragraph 4 a), chapter 29 in the Environmental Code. The intention is to analyze whether the legislation and the application of the law are appropriate to the purpose of protecting endangered species.

Trading with endangered species is prohibited but there are several exceptions. EU-regulation 338/97 is based on a strict system of control where special permits or certificates are required for commercial activities. Trade within the EU in contravention of regulation 338/97 is criminalized in the Environmental Code. Trade with a third country in contravention of regulation 338/97 is criminalized in the Penalties for Smuggling Act, but it is also criminalized in the Environmental Code. The article in the Environmental Code is therefore misleading. The criminalization of international trade and internal trade also differ regarding guilt and range of punishment. A sale with a product that contains a protected species may also be subject to other criminal law provisions, e.g. in the Game Act, Timber Act and the Penal Code. The regulations are technical and complicated. The legislations complement each other but also overlap. Certain overlapping is necessary, but the legislation could be clarified and systematized in a better way. Otherwise, criminal acts risk not being treated uniformly or they might be excluded from the application of law.

The phrasing of article 2 b in the Environmental Code is not sufficiently clear to be applied appropriately. It has been shown in the adjudication in the Supreme court as well as in lower courts. The question is whether the criminalization can have the opposite effect due to the strict system of control and if the established law has full effect in practice. The regulation regarding illicit trade is in need of editorial and substantive changes. The protection of endangered species risk being eroded if the regulations is not clarified and changed. That would not be appropriate to the purpose of protecting endangered species.

Sammanfattning

Hotet mot den biologiska mångfalden är omfattande. En bidragande orsak är handeln med hotade djur och växter. Mot bakgrund av en ökad internationell illegal handel har CITES-konventionen utarbetats. Inom EU gäller CITES-förordningen. Sverige har skyldighet att sanktionera handel i strid CITES-förordningen. Det finns dock ytterligare lagstiftning som reglerar handel med djur och växter. Uppsatsens syfte är att med en rättsanalytisk metod utreda den svenska straffrättsliga regleringen avseende handel med produkter av hotade djur och växter, särskilt 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken. Avsikten är att analysera om lagstiftningen och rättstillämpningen är ändamålsenlig i förhållandet till syftet att skydda hotade djur och växter.

Som huvudregel är handel med hotade djur och växter förbjuden. Det finns dock flera undantag. CITES-förordningen bygger på ett strikt kontrollsystem där särskilda intyg och tillstånd krävs för att handeln ska vara tillåten. Handel inom EU i strid med CITES-förordningen kriminaliseras i 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken. Handel med tredje land i strid med CITES-förordningen kriminaliseras i smugglingslagen. Ändå kriminaliseras import och export i strid med CITES-förordningen i miljöbalken. Straffbudet i miljöbalken är i denna del missvisande. Kriminaliseringen av import/export och intern handel skiljer sig också t.ex. avseende skuldkrav och straffskalor. En försäljning av en produkt som innehåller en djur- eller växtart som omfattas av CITES-förordningen kan även omfattas av andra straffrättsliga bestämmelser i t.ex. miljöbalken, jaktlagen, fiskelagen, timmerlagen eller brottbalken. Regelverket är tekniskt och svåröverskådligt. Lagstiftningarna är kompletterande men också överlappande. Till viss del kan denna överlappning vara nödvändig men lagstiftningen kan förtydligas och systematiseras så att den blir mer överskådlig och lättare att tillämpa. Innan en eventuell koncentration av miljöbrottmål sker till mark- och miljödomstolarna måste lagstiftningen ses över, annars riskerar straffbara gärningar att inte behandlas enhetligt eller falla utanför tillämpningen.

29 kap. 2 b § miljöbalken är inte tillräckligt tydligt utformad för att kunna tillämpas på ett ändamålsenligt sätt. Det har visat sig i praxis, såväl i Högsta domstolen som i hovrätterna. Frågan är också om kriminaliseringen riskerar att få motsatt effekt p.g.a. det strikta kontrollsystemet samt om gällande rätt får genomslag i praktiken. Den straffrättsliga regleringen avseende handel med hotade djur och växter är i behov av såväl redaktionella som materiella ändringar. Om lagstiftningen inte förtydligas finns det en risk att skyddet för hotade djur och växter på sikt urholkas. Det är inte ändamålsenligt i förhållande till syftet att skydda hotade djur och växter.

Förkortningar

Bernkonventionen	Konvention om skydd av europeiska vilda djur och växter samt deras naturliga miljö
BRÅ	Brottsförebyggande rådet
CITES-förordningen	Rådets förordning [EG] nr 338/97 av den 9 december 1996 om skyddet av arter av vilda djur och växter genom kontroll av handeln med dem
CITES-konventionen	Konvention för reglering av handel med vissa utrotningshotade djur och växter.
CoP	Conference of the parties
EUF-fördraget	Fördraget om Europeiska unionens funktionssätt
EUT	Europeiska unionens officiella tidning
IUCN	Internationella naturvårdsunionen
JT	Juridisk tidskrift
MÖD	Mark- och miljööverdomstolen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
Prop	Proposition
SJVFS	Jordbruksverkets författningssamling
SOU	Statens offentliga utredningar
SÖ	Sveriges överenskommelser med främmande makter
UNODC	FN:s kontor för narkotikakontroll och förebyggande av brott

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Den internationella handeln med djur och växter omsätter årligen flera miljarder euro.¹ Den illegala handeln utgör ett hot mot djur och växters överlevnad. Det finns även en illegal handel med djur och växter som är organiserad.² Elefanter, noshörningar och tigrar dödas bl.a. för sina betar och sin päls. Av elefantens betar görs t.ex. smycken, statyetter och prydnadsprodukter som säljs till turister och sätts i omlopp på inhemska marknader.³

Det är inte bara på utlandsresan som en privatperson kan stöta på den illegala handeln med djur och växter. Den illegala handeln sker även i Sverige, såväl med inhemska som med importerade arter. Ålen till julbordet kan vara fångad illegalt, naturläkemedel kan innehålla galla från brunbjörn, gitarrer och hyllsystem kan vara tillverkade av utrotningshotade trädslag.⁴

Även om all illegal handel med hotade djur och växter inte är storskalig kan det bakom en enskild produkt som upptäcks i Sverige finnas flera handelsled och en serie av brott.⁵ I syfte att komma åt den illegala handeln med djur och växter genomförde bl.a. Interpol tillsammans med Sverige och 42 andra länder operationen Thunderbird under perioden 30 januari – 13 februari 2016. På antikmässan i Stockholm 2016 beslagtogs bl.a. tigertänder, vargskinnspäls och en väska av krokodilskinn.⁶ Operationen resulterade i sin helhet i beslag av bl.a. 60 ton trä och virke, 2,54 ton elfenben och 37 130 produkter som innehöll djurdelar.⁷

¹ Se t.ex. EU:s handlingsplan mot olaglig handel med vilda djur och växter {SWD(2016) 38 final}.

² Se bl.a. UNODC World Wildlife Crime Report 2016 s. 13.

³ Se vidare Naturvårdsverkets hemsida <http://www.naturvardsverket.se/Var-natur/Djur-och-vaxter/Handel/> (besökt 2017-11-16).

⁴ Ibid.

⁵ BRÅ (2008) s. 10.

⁶ Även World Customs Organization genomförde operationen. I Sverige deltog bl.a. Jordbruksverket, Åklagarmyndigheten och Polismyndigheten. Se vidare Polisens hemsida <https://polisen.se/aktuellt/nyheter-2016-2017/2017/december/sverige-i-insats-mot-illegal-handel-med-djur-/> (besökt 2018-03-15).

⁷ Även 4 770 fåglar, 1 240 reptiler, 100 vilda kattdjur och 25 ton djurdelar beslagtogs under operationen. Se mer om operationen på Interpols samt Polisens hemsida <https://polisen.se/aktuellt/nyheter-2016-2017/2017/december/sverige-i-insats-mot-illegal-handel-med-djur-/> (besökt 2018-03-15); <https://www.interpol.int/News-and-media/News/2017/N2017-022> (besökt 2017-11-16).

Handel med hotade djur och växter kriminaliseras i bl.a. 29 kap. 2b § första stycket 4 a) miljöbalken och rubriceras som artskyddsbrott. Som huvudregel är all handel med särskilt hotade arter förbjuden. Det finns dock flera undantag från förbudet, t.ex. vad gäller handel med vissa antikviteter. Bestämmelsen utgör ett s.k. blankettstraffbud och får sitt egentliga innehåll genom utfyllnadsnormer i internationella konventioner och EU-rättsakter.⁸ För att ta reda på vilka gärningar som är tillåtna respektive otillåtna räcker det således inte att ta del av straffbestämmelsen i miljöbalken. Straffbestämmelsen hänvisar till CITES-förordningen⁹, som i sin tur genomför CITES-konventionen¹⁰. Inom miljöretten är det vanligt med blankettstraffbud. Användningen av denna lagstiftningsteknik har i förarbeten, rättspraxis och doktrin ansetts förenlig med legalitetsprincipen.¹¹ Den valda lagstiftningstekniken med blankettstraffbud medför dock att straffbudet är svårt att tolka och tillämpa.¹² Frågan vad som faktiskt är straffbelagt är inte helt enkel att besvara. Inte bara p.g.a. blankettstraffbudets utformning, utan även eftersom det finns andra lagar och bestämmelser utöver 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken som reglerar handel med hotade djur och växter.

Regeringen gav i april 2016 en särskild utredare i uppgift att bl.a. föreslå redaktionella ändringar av 29 kap. miljöbalken för att öka kapitlets överskådlighet och bestämmelsernas tydlighet. Utredningen, som fick namnet Miljötillsynsutredningen, presenterade i juni 2017 sitt betänkande ”Miljötillsyn och sanktioner – en tillsyn präglad av ansvar, respekt och enkelhet”. Utredningen föreslog dock inga redaktionella ändringar. I stället föreslogs att en ny utredning skulle tillsättas i syfte att se över 29 kap. miljöbalken.¹³ Frågan är om bestämmelserna om artskyddsbrott bör ses över särskilt och om det finns behov av materiella ändringar.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens övergripande syfte är att undersöka den straffrättsliga regleringen avseende handel med produkter av hotade djur och växter. Avsikten är att analysera om lagstiftningen är effektiv och att diskutera eventuella behov av förtydliganden. För att lagstiftningen ska vara effektiv krävs att den är utformad på ett ändamålsenligt sätt och att rättstillämpningen är

⁸ Se bl.a. Asp (2002) s. 246 ff.; Rubensson (2017) s. 20 ff. och Träskman (2010) s. 44.

⁹ Rådets förordning [EG] nr 338/97 av den 9 december 1996 om skyddet av arter av vilda djur och växter genom kontroll av handeln med dem.

¹⁰ Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. På svenska: Konvention för reglering av handel med vissa utrotningshotade vilda djur och växter, SÖ 1974/41.

¹¹ Se vidare avsnitt 4.3.

¹² Jfr Träskman (2013) s. 251.

¹³ Utredningen föreslog dock ett koncept över hur 29 kap. skulle kunna utformas, se vidare SOU 2017:63 s. 383 ff.

ändamålsenlig.¹⁴ Med effektivitet och ändamålsenlighet avses här ändamålsenlighet i förhållande till syftet att skydda hotade djur och växter.¹⁵

Eftersom den svenska kriminaliseringen av handel med hotade djur och växter bygger på internationell och EU-rättslig reglering måste först utredas hur denna reglering är utformad. Den primära regleringen avseende handel med djur och växter är CITES-förordningen. Därför ligger fokus i uppsatsen på 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken, som är det straffbud som huvudsakligen sanktionerar handel i strid med CITES-förordningen. Det är också det straffbud som har varit föremål för prövning i Högsta domstolen.

Följande frågeställningar behandlas i uppsatsen.

1. Hur regleras handel med produkter av hotade djur- och växtarter i EU?
2. Hur har Sverige införlivat och sanktionerat den EU-rättsliga regleringen?
3. Vad omfattas av straffbudet i 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken och hur har straffbudet tillämpats och tolkats av domstolarna?
4. Vilka eventuella nackdelar finns det med den valda utformningen av kriminaliseringen av överträdelser i CITES-förordningen?
5. Är rättstillämpningen ändamålsenlig och förenlig med CITES-förordningen?
6. Är den svenska regleringen avseende handel med hotade djur och växter ändamålsenlig?

1.3 Forskningsläge

Den svenska straffrättsliga doktrinen avseende miljöstraffrätt är i allmänhet begränsad. Detsamma gäller den straffrättsliga doktrinen avseende handel med hotade djur och växter.

Inom miljöstraffrätten är Per Ole Träskman¹⁶ och Stefan Karlmark¹⁷ framträdande. Träskmans *Miljöstraffrätten – Miljökontroll, miljöbrott och brottspåföljder*¹⁸ är en sammanställning av de allmänna grunderna för ansvar för miljöbrott, bl.a. miljöbrotten i miljöbalken. Karlmark ger i *Miljörätt ur ett*

¹⁴ Westerlund (2003) s. 56.

¹⁵ Begreppet effektivitet används sålunda på ett annorlunda sätt än hur det vanligtvis används inom t.ex. den offentliga förvaltningen eller inom straffrätten i övrigt, se vidare Westerlund (2003) s. 56. Jfr t.ex. Jareborg (2001) s. 47 och Träskman (2002) s. 10.

¹⁶ Professor emeritus vid Lunds universitet.

¹⁷ F.d. biträdande chefsåklagare vid Riksenheten för miljö- och arbetsmiljömål.

¹⁸ Träskman (2010).

*straffrättsligt perspektiv*¹⁹ en redogörelse över miljöbalkens straffrättsliga bestämmelser och hur de har tillämpats av underrätterna. I båda framställningarna behandlas bl.a. 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken. Redogörelserna är dock tämligen deskriptiva och översiktliga. Karlmark har även i Juridisk Tidskrift (JT) analyserat NJA 2012 s. 280 (Duvhöksmålet).²⁰

Utöver Karlmark och Träskman behandlas handel med hotade djur och växter översiktligt och deskriptivt av bl.a. Åsa Marklund Andersson²¹ och Mikael Schultz²² i *Artskydd – Grunder och tillämpning*²³, Gabriel Michanek²⁴ och Charlotta Zetterbergs²⁵ i *Den svenska miljöretten*²⁶ och av Stefan Rubenson²⁷ i *Miljöbalken*²⁸.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) har undersökt omfattningen av den illegala handeln i Sverige i rapport 2008:14 *Illegal handel med hotade djur- och växtarter. En förstudie*.²⁹ I rapporten konstateras bl.a. att regleringen om handeln med hotade arter upplevs som svårförståelig och svårtillgänglig, såväl av privatpersoner som av myndighetspersoner och inom rättsväsendet.³⁰

Avseende den internationella handeln med hotade djur- och växtarter har CITES-konventionen behandlats i större omfattning. Här kan t.ex. nämnas *Policing International Trade in Endangered Species – The CITES Treaty and Compliance*³¹ av Rosalind Reeve³² som ingående redogör för CITES-konventionen och identifierar brister och utvecklingsområden med CITES.³³

1.4 Metod och material

Huvudsyftet med uppsatsen är att analysera rätten i ett vidare syfte än att enbart fastställa gällande rätt. I uppsatsen studeras även annat material än de rent traditionella rättskällorna. Av denna anledning används en rättsanalytisk

¹⁹ Karlmark (2009).

²⁰ Karlmark, JT, (2012). Duvhöksmålet redogörs för i avsnitt 4.5.1.

²¹ Hovrättsråd vid Mark- och miljööverdomstolen i Svea hovrätt.

²² Tekniskt råd vid Mark- och miljööverdomstolen i Svea hovrätt.

²³ Marklund och Schultz (2016).

²⁴ Professor i miljörett vid Uppsala universitet.

²⁵ Professor i miljörett vid Uppsala universitet.

²⁶ Michanek och Zetterberg (2017).

²⁷ Bl.a. tidigare chef för rättsenheten på Miljödepartementet.

²⁸ Rubenson (2017).

²⁹ BRÅ (2008).

³⁰ Ibid. s. 62.

³¹ Reeve (2002).

³² Bl.a. miljörettsjurist specialiserad på handel med vilda djur och växter.

³³ Eftersom uppsatsen endast behandlar CITES-konventionen översiktligt hänvisas till Reeve för vidare läsning.

metod i stället för en rättsdogmatisk metod.³⁴ Rättskällor såsom lag, förarbeten, prejudikat och doktrin används i uppsatsen för att tolka och systematisera rätten.³⁵ Vad som avses med t.ex. lag och prejudikat har till viss del tolkats i vid mening och omfattar även EU-rättslig lagstiftning och praxis.³⁶

Sedan miljöbalken trädde i kraft 1999 har straffbestämmelsen avseende handel med hotade djur och växter ändrats flera gånger. Brottsrubriceringen artskyddsbrott infördes 2007 i en ny bestämmelse i miljöbalken. Det straffbara området har även utvidgats sedan miljöbalken trädde i kraft. Tidigare förarbeten används därför med viss försiktighet.

Praxis från Högsta domstolen är begränsad. Det finns för närvarande två avgörande avseende 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken. I uppsatsen behandlas även ett rättsfall från Högsta domstolen avseende jakthäleri för vägledning av hur bedömningen av grovt artskyddsbrott ska göras. Såväl jaktbrott som artskyddsbrott har liknande skyddsintressen. Bestämmelsen om grovt artskyddsbrott i miljöbalken har införts med beaktande av bestämmelsen om grovt jaktbrott i jaktlagen (1987:259). Viss vägledning av hur gärningen ska rubriceras borde därför kunna hämtas från avgörande avseende grovt jakthäleri, men återigen med försiktighet. Därutöver används ett avgörande från Högsta domstolen avseende preskription för häleri för att bl.a. belysa diskrepansen vid bedömningen av preskriptionstidens starttidpunkt vid häleri och artskyddsbrott. På grund av begränsad praxis från Högsta domstolen behandlas även fem avgöranden från hovrätten. Rättskällevärdet av avgöranden från hovrätten är begränsat.

Även om det EU-rättsliga regelverket har genomförts i svensk lag räcker det inte med att ta del av nationella tolkningskällor. Tolkningen av regelverket styrs också av tolkningsmaterial som har en auktoritativ ställning inom EU-rätten. Härvid är EU-domstolens praxis av betydelse.³⁷ Antalet avgöranden från EU-domstolen är dock även det begränsat. Samtliga EU-rättsakter ska också enligt artikel 296 fördraget om Europeiska unionens funktionssätt (EUF-fördraget) motiveras. Av CITES-förordningens ingress kan därför t.ex. rättsaktens syfte utläsas och ge vägledning av hur regleringen ska tolkas och tillämpas.³⁸ EU-kommissionen har också utfärdat särskilda riktlinjer avseende tolkning av rekvisitet bearbetade exemplar som återfinns i CITES-

³⁴ Sandgren (2015) s. 45 f.

³⁵ Se t.ex. Kleinman (2013) s. 21.

³⁶ Jfr Sandgren (2015) s. 43.

³⁷ Reichel (2013) s. 125.

³⁸ Se vidare Reichel (2013) s. 125.

förordningen.³⁹ Riktlinjerna är enligt artikel 288 EUF-fördraget inte juridiskt bindande och borde i rättskällehänseende kunna jämföras med doktrin.

Avseende CITES-konventionen finns bl.a. tillhörande resolutioner som har utarbetats av parterna till konventionen i samband med partskonferenser, s.k. Conference of the Parties (CoP). Resolutionerna innehåller ofta vägledning för hur bestämmelser och rekvisit ska tolkas och kompletterar konventionstexten.⁴⁰ Konventionens resolutioner borde i rättskällehänseende kunna jämföras med förarbeten.

Med beaktande av forskningsläget har doktrin använts i mindre omfattning. För den juridiska doktrin som använts hänvisas till avsnitt 1.3. Eftersom vissa författare är verksamma praktiker med visst egenintresse, t.ex. åklagare och advokater, måste viss försiktighet iakttas.

Inom ramen för den rättsanalytiska metoden är uppgiften att analysera rätten friare än inom den rättsdogmatiska, och möjligheten att använda andra källor än de traditionella rättskällorna är större. Eftersom fastställandet av gällande rätt är beroende av de traditionella rättskällorna kan användningen av annat rättsligt material dock inte användas för att besvara frågan vad som är gällande rätt. I stället kan sådant material användas för att undersöka hur t.ex. gällande rätt tolkas och tillämpas i praktiken, och om det t.ex. finns avvikelser från rådande prejudikat. Inom ramen för den rättsanalytiska metoden ryms också att kritisera den gällande rätten. En variation av material kan därför ge underlag för en mångskiftande analys.⁴¹ Av denna anledning används t.ex. information från Jordbruksverket⁴² och praxis från tingsrätterna.

De rättsfall från tingsrätterna som har använts är från perioden 2012 – 2017. Anledningen till att inte äldre rättsfall har studerats är flera.⁴³ Den främsta anledningen är Duvhöksmålet som begränsat möjligheten att bedöma artskyddsbrott som ringa och därmed straffria. Därigenom undanröjdes flera oklarheter i rättstillämpningen.⁴⁴ Urvalet av tingsrättsdomar har gjorts i rättsdatabaserna Karnov och Infotorg Juridik. Det sökord som främst har

³⁹ Rekvisitet har betydelse vid handel med vissa antikviteter, se mer om detta i avsnitt 3.2.3.2.

⁴⁰ Jfr prop. 1974:10 s. 13. Se vidare artikel XV i CITES-konventionen och CITES hemsida <https://www.cites.org/eng/res/index.php> (besökt 2017-11-22).

⁴¹ Sandgren (2015) s. 45.

⁴² Jordbruksverket är ansvarig för genomförandet av CITES-förordningen i Sverige, se mer om detta i avsnitt 4.6.

⁴³ För en sammanställning av tidigare praxis från underrätterna hänvisas till Karlmark (2009).

⁴⁴ Avgörandet redogörs för i avsnitt 5.4.1. Se vidare Karlmark, JT (2012) s. 436 ff., Rubenson (2017) s. 200 ff. Marklund och Schultz (2017) s. 172 f.

använts är ”artskyddsbrott”.⁴⁵ Urvalet utgör nödvändigtvis inte alla domar som har meddelats under den aktuella tidperioden. Det kan t.ex. bero på att brottet har rubricerats eller registrerats under andra brottsrubriceringar eller att samtliga domar inte har publicerats i de använda rättsdatabaserna.⁴⁶ Oaktat om så är fallet utgör urvalet ett tillräckligt stort underlag för att tjäna som underlag för en analys.

1.5 Avgränsningar

På grund av uppsatsens begränsade omfattning har flera avgränsningar varit nödvändiga. Inledningsvis behandlar uppsatsen handel med produkter av djur och växter.⁴⁷ Handel med levande djur och växter behandlas inte. Fokus ligger på produkter som har bearbetats.⁴⁸ Skogsodlingsmaterial och därmed skogsvårdslagen (1979:429) ligger t.ex. utanför ramen för arbetet och behandlas inte. Uppsatsen behandlar endast handel. Förfarande som inte har ett kommersiellt syfte, t.ex. att vid en flytt importera personliga tillhörigheter behandlas inte. Utanför uppsatsen faller också olika typer tjänster såsom preparering och konservatorsarbete.

Uppsatsen är också begränsad till att avse handel med hotade arter. Vad som avses med begreppet art är en omdiskuterad fråga, och uppsatsen behandlar inte naturvetenskapliga aspekter.⁴⁹ Art definieras i denna uppsats på samma sätt som i artikel 2 s i CITES-förordningen, dvs. som en art, en underart eller någon av deras populationer. Även begreppet hotad definieras utifrån den rättsliga regleringen i CITES-förordningen. I syfte att kartlägga bevarandestatusen för djur-, svamp- och växtarter har dock Internationella naturvårdsunionen (IUCN) sedan 1970-talet bedömt och analyserat hoten för arter på en global nivå genom s.k. rödlistor.⁵⁰ Eftersom rödlistan inte har någon rättslig status och omfattar arter som hotas av annat än handel

⁴⁵ Även sökord som ”CITES” och ”rådet förordning 338/97” har använts för att för att begränsa risken att avgörande där brottet rubricerats som något annat än artskyddsbrott fallit utanför urvalet.

⁴⁶ Jfr BRÅ (2008) s. 53.

⁴⁷ I uppsatsen används begreppet föremål synonymt med produkt.

⁴⁸ T.ex. timmer, virke och livsmedel såsom fisk behandlas endast översiktligt.

⁴⁹ En vanlig definition av art är t.ex. det biologiska artbegreppet som lanserades av biologen Ernst Meyer 1942, se vidare

Nationalencyklopedin, art. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/art> (besökt 2018-01-31).

⁵⁰ För närvarande har IUCN klassificerat drygt 90 000 arter varav 25 000 arter bedöms vara hotade, se vidare IUCN Red List version 2017-3: Table 1, http://cmsdocs.s3.amazonaws.com/summarystats/2017-3_Summary_Stats_Page_Documents/2017_3_RL_Stats_Table_1.pdf (besökt 2018-01-12). Listan uppdaterades den 5 december 2017.

behandlas inte rödlistan närmare i uppsatsen.⁵¹ Med hotade arter avses i denna uppsats därför arter som omfattas av bilaga A och B till CITES-förordningen. Eftersom de arter som omfattas av bilaga A till CITES-förordningen är de arter som är underkastade särskilt strikta handelsvillkor kommer uppsatsen i huvudsak behandla handel med produkter som innehåller s.k. A-listade arter. Läsaren bör dock vara medveten om att det kan finnas arter som är hotade som inte omfattas av bilaga A och B till CITES-förordningen.

Till CITES-förordningen finns ytterligare två bilagor, bilaga C och bilaga D. Eftersom utgångspunkten för uppsatsen är att hotade arter är arter som omfattas av bilaga A och B behandlas inte resterande bilagor till CITES-förordningen.⁵² De arter som omfattas av bilagorna C och D är vidare inte föremål för lika stränga restriktioner och faller även av denna anledning utanför ramen för uppsatsen.⁵³

Uppsatsen behandlar inte särskild rättsverkan av brott såsom förverkande och företagsbot. Flera rättsfall avser dock frågan om företagsbot men regleringen redogörs inte för närmare och är inte det centrala i de rättsfall som behandlas. Uppsatsen behandlar vidare inte andra sanktioner, exempelvis miljöstraffavgifter.

Avslutningsvis är bestämmelsen om artskyddsbrott enligt 29 kap. 2 b § miljöbalken subsidiär till bestämmelsen om miljöbrott i 29 kap. 1 § miljöbalken. Utgångspunkten för uppsatsen är därför att ansvar för miljöbrott enligt 1 § inte föreligger.

1.6 Disposition

Uppsatsen är indelad i tre delar.

I del I ges inledningsvis en kort överblick av den illegala handeln med hotade djur och växter samt en översiktlig redogörelse av den internationella regleringen. Därefter följer en redogörelse av den EU-rättsliga regleringen. Eftersom 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken är ett blankettstraffbud

⁵¹ Se vidare IUCN:s hemsida <http://www.iucnredlist.org/about/overview#introduction> (besökt 2018-01-12). Se också Marklund och Schultz (2016) s. 185 ff.

⁵² Bilaga C innehåller arter som skyddas särskilt inom ett visst land och motsvarar i stort bilaga III i CITES-konventionen, jfr artikel 11.3 i CITES-konventionen. Bilaga D benämns ofta som "övervakningslistan" och innehåller arter som importeras till EU i en sådan omfattning att en övervakning av importnivåerna är befogad, se vidare artikel 3.3 och 3.4 i CITES-förordningen. Jfr artikel 11.3 i CITES-konventionen. Se också EU:s handbok s. 12.

⁵³ För handel med arter upptagna i bilagorna C och D till CITES-förordningen krävs som regel endast en importanmälan. För export från ett land som har upptagit en art på bilaga C krävs även exporttillstånd, se vidare artikel 4.3 och 5.4 i CITES-förordningen. Jfr artikel V i CITES-konventionen.

redogörs även för de utfyllnadsnormer som bestämmelsen hänvisar till. På så sätt undviks onödiga upprepningar och uppsatsen blir mer överskådlig. I del I behandlas också EU-domstolens praxis samt kommissionens riktlinjer avseende tolkning av rekvisitet bearbetade exemplar i artikel 2 w i CITES-förordningen som har betydelse för handel med antikviteter. Utöver CITES-förordningen, som är den centrala regleringen för uppsatsen, redogörs även för närliggande regelverk som också innehåller bestämmelser om handel med hotade djur och växter. I del I besvaras uppsatsens första frågeställning.

I del II redogörs för den svenska regleringen. Först redogörs för Sveriges sanktionering av överträdelser i CITES-förordningen, såväl import och export som handel inom EU och Sverige. Här behandlas 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken ingående och fokus ligger på handel inom Sverige. Praxis behandlas löpande. Rättsfall som är av särskild vikt för analysen i del III behandlas under egna rubriker. Därefter följer en redogörelse av viss övrig lagstiftning som reglerar handel med hotade djur och växter samt införlivar de EU-rättsakter som behandlats i del I. I del II besvaras uppsatsens andra och tredje frågeställning.

Del III är en analyserande del där uppsatsens återstående frågeställningar diskuteras och analyseras. Uppsatsen avrundas med en avslutande kommentar.

Lagstiftningen är tämligen teknisk i sin natur och för att underlätta läsningen, och inte göra de deskriptiva delarna alltför tungrodda, görs flera lagrums- och artikelhänvisningar i fotnoterna i stället för i den löpande texten.

Del I
-Reglering-
om den internationella och EU-rättsliga regleringen

2 Internationella regleringar

2.1 Bakgrund

Den vilda floran och faunan är hotad av flera anledningar. Förstörelsen av livsmiljöer är ett av de största hoten mot den biologiska mångfalden. Föroreningar, klimatförändringar och ozonskiktets uttunnande är andra.⁵⁴ Även om handel med hotade djur och växter inte är den primära orsaken till utarmningen av den biologiska mångfalden leder handeln indirekt till tjuvjakt, illegal skogsavverkning, boplundring och andra illegala verksamheter.⁵⁵ Handeln med produkter av hotade djur och växter är mångsidig. Av döda djur och växter tillverkas en mängd produkter för olika användningsområden och syften. Hotade arter är efterfrågade av olika anledningar i olika länder och i olika kulturer.⁵⁶ Väskor tillverkas av krokodilskinn. Smycken tillverkas av koraller eller sköldpaddor. Djurprodukter efterfrågas inom den traditionella asiatiska medicinen.⁵⁷ Att handeln är mångsidig sammanhänger också med att de arter som är föremål för den illegala handeln inte kan lokaliseras till ett land, region eller kontinent.⁵⁸ Eftersom handeln är gränsöverskridande krävs det internationell samverkan för att beivra den illegala handeln med produkter av hotade djur och växter.⁵⁹

Det finns flera internationella konventioner på artskyddsområdet som styrs av olika syften och behov.⁶⁰ Bernkonventionen⁶¹ har som mål att skydda vilda djur och växter men även deras naturliga livsmiljö.⁶² Konventionen är utarbetad av Europarådet och trädde i kraft 1982.⁶³ Även om Bernkonventionens primära syfte inte är att reglera handeln med hotade djur och växtarter finns bestämmelser som ålägger konventionsparterna att vidta nödvändiga och lämpliga lagstiftningsåtgärder för att säkerhetsställa skydd av de arter som omfattas av konventionen. Det innebär bl.a. att

⁵⁴ Se bl.a. Reeve (2002) s. 8 och BRÅ (2008) s. 11.

⁵⁵ Jfr Michanek och Zetterberg (2017) s. 249.

⁵⁶ BRÅ (2008) s. 7, 11 f. och 60.

⁵⁷ Ibid., s. 11.

⁵⁸ Se vidare BRÅ (2008) s. 7 f. och 60 f.

⁵⁹ Jfr CITES, <https://www.cites.org/eng/disc/what.php> (besökt 2017-11-20).

⁶⁰ Se vidare Marklund och Schultz (2016) s. 18 ff.

⁶¹ Konventionen om skydd av europeiska vilda djur och växter samt deras naturliga miljö, SÖ 1983/30.

⁶² Se artikel 1 i Bernkonventionen.

⁶³ Utöver Europarådets medlemmar är även EU, Vitryssland och fyra afrikanska stater anslutna till konventionen. Totalt har Bernkonventionen för närvarande 51 parter. För en fullständig lista över Bernkonventionens parter se vidare Europarådets hemsida https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/conventions/treaty/104/signatures?p_auth=Z4jWdJ2X (besökt 2018-01-10).

konventionsparterna ska förbjuda inhemsk handel av vissa uppräknade djurarter.⁶⁴ Om det är lämpligt ska konventionsparterna även införa förbud mot försäljning med vissa växtarter.⁶⁵

Den mest centrala konventionen vars primära syfte är att reglera den internationella handeln med hotade djur och växter är CITES-konventionen. CITES-konventionen är implementerad i EU och nedan följer därför endast en överskådlig redogörelse av CITES-konventionen. I nästa avsnitt följer en redogörelse av den EU-rättsliga regleringen avseende CITES-konventionen samt angränsande direktiv som också innehåller regler om handel med produkter av djur och växter som bl.a. genomför delar av Bernkonventionen.

2.2 CITES-konventionen

CITES-konventionen trädde i kraft i juli 1975 och har för närvarande 183 parter.⁶⁶ Sedan den 9 april 2015 är även EU part till konventionen.⁶⁷ Syftet med CITES-konventionen är att säkerställa att den internationella handeln med exemplar av vilda djur och växtarter inte hotar djur- och växtarters överlevnad.⁶⁸ Det sker huvudsakligen genom att kontrollera import och export med drygt 35 000 arter.⁶⁹ De arter som omfattas av konventionen finns upptagna på tre bilagor (bilaga I, II, III) och listas utifrån hur hotade de är av den internationella handeln. Bilaga I omfattar de arter som är mest hotade och handel med dessa arter är som huvudregel förbjuden.⁷⁰ I bilaga II finns de arter som inte nödvändigtvis är utrotningshotade men som riskerar att bli det

⁶⁴ Se artikel 6 i Bernkonventionen. De djurarter som omfattas finns upptagna på bilaga II som omfattar strikt skyddade djurarter.

⁶⁵ Se artikel 5 i Bernkonventionen. De växtarter som omfattas finns upptagna på bilaga I som omfattar strikt skyddade växtarter.

⁶⁶ Efter Tongas anslutning den 20 oktober 2016 finns det 183 parter till konventionen. För samtliga anslutna parter se vidare CITES hemsida <https://www.cites.org/eng/disc/parties/chronolo.php> (besökt 2017-11-20).

⁶⁷ Rådets beslut (EU) 2015/451 av den 6 mars 2015 om Europeiska unionens anslutning till konventionen om internationell handel med utrotningshotade arter av vilda djur och växter (Cites); Europeiska unionens officiella tidning, L 75, 19 mars 2015.

⁶⁸ Se vidare CITES hemsida

<https://www.cites.org/eng/disc/what.php> (besökt 2017-12-20). Jfr ingressen i CITES-konventionen.

⁶⁹ Efter den senaste uppdateringen av CITES bilagor den 2 januari 2017 omfattas ungefär 5 800 djurarter och 30 000 växtarter, se vidare CITES hemsida

<https://www.cites.org/eng/disc/species.php> (besökt 2017-11-22). I CITES-konventionen regleras också reexport (export av varor som tidigare importerats) och införande från havet, dvs. arter som hämtats från den marina miljön som inte står under någon stats jurisdiktion. Se vidare artikel 1 (c) och (e) i CITES-konventionen.

⁷⁰ Artikel II.1 i CITES-konventionen.

om inte handeln med dem kontrolleras.⁷¹ Bilaga III omfattar arter som är skyddade i ett visst land.⁷²

CITES-konventionen omfattar enligt artikel I varje med lätthet igenkännlig del eller produkt av de djur- eller växtarter som omfattas av konventionen. Vid den nionde partskonferensen beslutade konventionsparterna att även produkter som det av t.ex. förpackning eller andra omständigheter framstår/framkommer (eng ”appears”) som att de är en del av en art ska omfattas av CITES-konventionens bilagor.⁷³ Konventionsparterna är skyldiga att vidta åtgärder för att förbjuda handel i strid med konventionen. Åtgärderna ska bl.a. innefatta att handel i strid med konventionen straffbeläggs.⁷⁴

Till skillnad från Bernkonventionen ålägger inte CITES-konventionen de anslutande parterna att reglera den inhemska marknaden. CITES-konventionen omfattar den internationella handeln och inhemsk handel faller således utanför konventionens tillämpningsområde. Enligt artikel XIV i CITES-konventionen är konventionens parter dock inte förhindrade att införa bestämmelser som reglerar handel inom den inhemska marknaden, vilket EU har gjort.

⁷¹ Artikel II.2 i CITES-konventionen.

⁷² Artikel II.3 i CITES-konventionen.

⁷³ Conf. 9.6 (Rev. CoP16) Trade in readily recognizable parts and derivatives.

⁷⁴ Artikel VIII i CITES-konventionen.

3 EU-rättsliga regleringar

3.1 EU och CITES

CITES-konventionen är i dag implementerad inom hela EU, dels genom CITES-förordningen, dels genom kommissionens förordning (EG) nr 865/2006⁷⁵ (kommissionens förordning). CITES-konventionen har dock tillämpats inom EU sedan 1984 genom rådets förordning (EEG) nr 3626/82.⁷⁶ För att tillämpningen av CITES-konventionen inte skulle hindra den fria rörligheten av varor inom EU var 1984 års CITES-förordnings tillämpningsområde huvudsakligen begränsad till att avse handel med tredje land med undantag för handel med vissa arter.⁷⁷ Förordningen ersattes den 1 juni 1997 av den nu gällande CITES-förordningen.⁷⁸

3.2 CITES-förordningen

Den nya CITES-förordningen infördes dels för att ge ett än bättre skydd för vilda djur och växtarter som hotas eller riskerar att bli hotade av handel, dels för att anpassa regelverket bättre till EU:s inre marknad utan gränskontroller.⁷⁹ CITES-förordningens syfte är att skydda och säkerställa vilda djur och växters bevarande genom att kontrollera handeln med djur- och växtarter som är, eller riskerar att bli, hotade p.g.a. handel.⁸⁰ I likhet med konventionen är CITES-förordningen en minimireglering och påverkar inte medlemsstaternas möjligheter att vidta strängare åtgärder än vad som föreskrivs.⁸¹ CITES-förordningen ska även tillämpas med beaktande av de mål och principer som återfinns i CITES-konventionen. I CITES-förordningen implementeras inte bara CITES-konventionstext utan även flera tillhörande resolutioner som har meddelats av konventionens parter.⁸² CITES-förordningen skiljer sig dock från CITES-konventionen i flera avseenden.

I CITES-förordningen regleras såväl internationell handel som handel mellan EU:s medlemsstater samt handel inom en medlemsstat. Vidare innehåller

⁷⁵ Kommissionens förordning (EG) nr 865/2006 av den 4 maj 2006 om närmare föreskrifter för tillämpningen av CITES-förordningen.

⁷⁶ Rådets förordning (EEG) nr 3626/82 av den 3 december 1982. Se vidare skäl 1 i ingressen till CITES-förordningen.

⁷⁷ Se ingressen i rådets förordning (EEG) nr 3626/82.

⁷⁸ Se vidare skäl 1 i ingressen till CITES-förordningen.

⁷⁹ Skäl 2 i ingressen till CITES-förordningen.

⁸⁰ Se skäl 1 i ingressen till CITES-förordningen. Jfr CITES-konventionen.

⁸¹ Det förutsätter dock att regleringen är förenlig med EU-fördraget. Skäl 2 och 3 i ingressen till CITES-förordningen.

⁸² Se vidare artikel 3.1 i CITES-förordningen. Se också EU:s handbok s. 12.

CITES-förordningen striktare villkor avseende t.ex. import än CITES-konventionen. CITES-förordningen omfattar också fler arter än CITES-konventionen, men arterna listas och rangordnas i likhet med CITES-konventionen efter graden av skyddsvärde i bilagor till förordningen.⁸³

3.2.1 Bilaga A och B

Samtliga arter som omfattas av CITES-förordningen finns upptagna på fyra bilagor till förordningen (bilaga A, B, C och D).⁸⁴ De arter som omfattas av CITES-konventionen omfattas också av CITES-förordningen, men flera arter åtnjuter som huvudregel ett bättre skydd enligt CITES-förordningen.⁸⁵

I bilaga A finns de djur och växtarter som är mest hotade och som är, eller kan bli, föremål för handel.⁸⁶ Djurarter som finns upptagna på bilaga A är bl.a. noshörning (*Rhinocerotidae* spp.), tiger (*Panthera tigris*) och asiatisk elefant (*Elephas maximus*). Bland växtarterna finns t.ex. riopalisander⁸⁷ (*Dalbergia nigra*) och brödgran (*Araucaria araucana*).⁸⁸ I bilaga A finns också arter som EU valt att vidta striktare åtgärder för inom gemenskapen.⁸⁹ Det kan t.ex. vara inhemska arter som är skyddade enligt andra EU-rättsliga regleringar men som inte omfattas av CITES-konventionens skydd, eller arter som finns upptagna på en lägre bilaga till CITES-konventionen men som EU bedömt kräver en striktare reglering inom gemenskapen.⁹⁰ Här kan t.ex. nämnas duvhök (*Accipiter gentilis*) som inte finns upptagen i bilagorna till CITES-konventionen samt varg (*Canis lupus*) som finns upptagen på bilaga II till CITES-konventionen.

I bilaga B finns de arter som inte nödvändigtvis är utrotningshotade, men som riskerar att bli det om inte handeln med dem kontrolleras.⁹¹ Av de djur- och

⁸³ CITES-konventionen har tre bilagor jämfört med CITES-förordningen som har fyra. För en jämförelse mellan CITES-konventionen och CITES-förordningens bilagor se EU:s handbok s. 12. Se också Karlmark (2009) s. 253.

⁸⁴ Bilaga C och D behandlas inte i denna uppsats, se avsnitt 1.5.

⁸⁵ Det finns dock arter som t.ex. EU har reserverat sig emot. I de fall en medlemsstat reserverat sig mot en art upptagen i bilaga I till CITES-konventionen omfattas den i stället av bilaga B i CITES-förordningen o.s.v., se artikel 3. 2 b), 3 b), 4 b) i CITES-förordningen.

⁸⁶ Jfr artikel 3.1 i CITES-förordningen och artikel II i CITES-konventionen.

⁸⁷ Riopalisander är egentligen ett handelsnamn för virke från trädslaget *Dalbergia nigra*, Jfr Nationalencyklopedin: Palisander <http://www.ne.se/ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/palisander> (besökt 2018-01-05) och *Dalbergia* <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/dalbergia> (besökt 2018-01-05).

⁸⁸ Se vidare bilaga I till CITES-konventionen.

⁸⁹ Bilaga A innehåller arter som, utöver de som finns upptagna i bilaga I till CITES-konventionen, även arter som finns på bilaga II och III till CITES-konventionen eller arter som inte omfattas alls av CITES-konventionen.

⁹⁰ Artikel 3.1 CITES-förordningen. Se också EU:s handbok s. 12.

⁹¹ Jfr artikel 3.2 i CITES-förordningen och artikel II.2 i CITES-konventionen. Bilaga B motsvarar CITES-förordningen bilaga II men omfattar ytterligare arter som inte finns med i

växtarter som omfattas av bilaga B kan nämnas europeisk ål (*Anguilla anguilla*), guckoskoorkidé (*Cypridium calceolus*) och tre arter av mahogny.⁹² Bilaga B omfattar också arter som är svåra att skilja från arter på bilaga A. Den 4 februari upptogs t.ex. hela palisandersläktet (*Dalbergia* spp.⁹³) på bilaga B, bl.a. eftersom riopalisander är svår att skilja från övriga arter inom palisandersläktet.⁹⁴

Bilagorna uppdateras ungefär var tredje år i samband med att bilagorna till CITES-konventionen ändras. Det sker vid partskonferenser som hålls av CITES-konventionens parter.⁹⁵ I CITES-förordningen finns bestämmelser dels om import och export (internationell handel), dels om handel mellan EU-länder samt inom ett EU-land (intern handel).⁹⁶ Handelsrestriktionerna avseende internationell och intern handel omfattar varje exemplar av de arter som finns upptagna på bilagorna till CITES-förordningen. Begreppet exemplar definieras i artikel 2 t i CITES-förordningen. Med exemplar avses varje levande eller död art som finns upptagen på någon utav CITES-förordningens bilagor A-D, eller varje del eller derivat därav som kan ingå i varor. Begreppet exemplar omfattar även varje annan vara som det av medföljande dokument, förpackning, märkning, etikett eller annan omständighet framgår att det fråga om delar av CITES-listade arter.⁹⁷

3.2.2 Internationell handel

Bestämmelserna om import och export återfinns i artikel 4 respektive artikel 5 i CITES-förordningen. Med import avses införsel från ett land utanför gemenskapen, och med export utförsel från ett EU land till ett land utanför gemenskapen.⁹⁸ För internationell handel med arter upptagna i bilaga A och B krävs både import och exporttillstånd.⁹⁹ Det innebär att en produkt som

konventionens bilagor. Se vidare artikel 3.2 i CITES-förordningen. Se också EU:s handbok s. 12.

⁹² Följande tre mahognyarter omfattas; kubamahogny (*Swietenia mahagoni*), hondurasmahogny (*Swietenia macrophylla*) och stilla havsmahogny (*Swietenia humilis*).

⁹³ Spp. är en förkortning för species i plural, dvs. arter, se Nationalencyklopedin, spp., <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/spp>, (besökt 2018-03-06). Förkortningen används även i den svenska språkversionen av CITES-förordningen.

⁹⁴ Kommissionens förordning (EU) 2017/160 av den 20 januari 2017 om ändring av rådets förordning (EG) nr 338/97 om skyddet av arter av vilda djur och växter genom kontroll av handeln med dem och CoP17 Prop. 55, s. 2 ff.

⁹⁵ Jfr artikel XI i CITES-konventionen. Sedan 2004 har konferenserna ägt rum vart tredje år och totalt har 17 partskonferenser hållits sedan det första 1976, se vidare CITES hemsida <https://www.cites.org/eng/disc/cop.php> (besökt 2017-12-20). Se också avsnitt 1.4.

⁹⁶ Jfr EU:s handbok s. 15.

⁹⁷ Artikel 2 t i CITES-förordningen. Jfr avsnitt 2.2.

⁹⁸ Jfr artikel 4 och 5 i CITES-förordningen.

⁹⁹ Se artikel 4 och 5 i CITES-förordningen. Jfr CITES-konventionen som kräver import och exporttillstånd för internationell handel med arter upptagna i bilaga I men endast kräver exporttillstånd för arter upptagna i bilaga II, se vidare artikel III och artikel IV i CITES-konventionen.

innehåller en CITES-listad art som ska importeras från ett land utanför EU till Sverige krävs ett exporttillstånd från det land exporten görs, samt ett importtillstånd från Sverige. För vissa arter på bilaga A och B från vissa ursprungsländer råder dock importförbud. Enligt artikel 4.6. i CITES-förordningen är det kommissionen som kan fastställa restriktioner för införsel av en viss art från en eller flera ursprungsländer till EU. De arter eller produkter som omfattas av importförbuden återfinns i bilagan till kommissionens genomförandeförordning (EU) 2017/1915¹⁰⁰. Nya importförbud ska offentliggöras var tredje månad i Europeiska gemenskapens officiella tidning (EUT).¹⁰¹

3.2.3 Intern handel

Även handeln inom EU:s inre marknad är som ovan nämnts reglerad. Bestämmelserna om handel återfinns huvudsakligen i artikel 8 i CITES-förordningen. I artikel 8.1 används inte rekvisitet ”handel”. I stället används begreppet kommersiella aktiviteter som omfattar följande.¹⁰²

”Det är förbjudet att köpa, att erbjuda sig att köpa, att förvärva för kommersiella ändamål, att för kommersiella ändamål för allmänheten förevisa, att använda i vinstsyfte och att försälja, att inneha för försäljning, att saluföra eller att för försäljning transportera.”¹⁰³

Huvudregeln är att all handel med arter upptagna i bilaga A är förbjuden. Handelsförbudet gäller också för arter upptagna i bilaga B, om de inte har legalt ursprung.¹⁰⁴ Av artikel 8.3 och 8.4 i CITES-förordningen följer dock vissa undantag från handelsförbudet i artikel 8.1. Huvudregeln vid undantag är att ett särskilt intyg utfärdas av den behöriga administrativa myndigheten, ett s.k. CITES-intyg. Kommissionen kan också fastställa allmänna undantag från handelsförbudet.¹⁰⁵ I de fall ett allmänt undantag är tillämpligt krävs inte CITES-intyg för att handel med exemplaret ska vara tillåten.¹⁰⁶ Dispens från handelsförbudet får dock enligt artikel 59 i kommissionens förordning endast medges om den sökande på ett tillfredställande sätt har visat att för den administrativa myndigheten att förutsättningarna för att bevilja dispens är

¹⁰⁰ Kommissionens genomförandeförordning (EU) 2017/1915 av den 19 oktober 2017 om förbud mot införsel av exemplar av vissa arter av vilda djur och växter till unionen.

¹⁰¹ Artikel 4.6 i CITES-förordningen.

¹⁰² I det följande används begreppet handel synonymt med begreppet kommersiella aktiviteter. CITES-förordningen omfattar således andra kommersiella aktiviteter än handel men ligger utanför ramen för denna uppsats, se avsnitt 1.5.

¹⁰³ Artikel 8.1 i CITES-förordningen.

¹⁰⁴ Artikel 8.5 i CITES-förordningen.

¹⁰⁵ Artikel 8.4 i CITES-förordningen.

¹⁰⁶ Se artikel 8.4 i CITES-förordningen och artikel 62 i kommissionens förordning.

uppfyllda. Nedan följer en redogörelse av under vilka förutsättningar ett CITES-intyg kan beviljas samt när CITES-intyg inte krävs p.g.a. att det s.k. antikundantaget är tillämpligt.¹⁰⁷

3.2.3.1 CITES-intyg

Ett CITES-intyg är endast giltigt inom EU och kan utfärdas t.ex. om arten har importerats i enlighet med CITES-förordningen eller om djuret eller växten har sitt ursprung i en medlemsstat och tagits ur sin naturliga miljö enligt gällande lagstiftning.¹⁰⁸ Det är även möjligt att beviljas CITES-intyg i de fall exemplaret importerats eller förvärvats innan det att arten upptagits på bilaga I till CITES-konventionen respektive bilaga A till CITES-förordningen och därmed blev tillämpliga på arten i fråga.¹⁰⁹ I bilagorna återfinns dock inte tidpunkten för när respektive art togs upp. I de fall arten har upptagits efter de att regelverken trädde i kraft måste man i stället ta del av EU:s ändringsförordningar eller CITES-resolutioner från det år arten upptogs. Det enklaste sättet att ta reda på när en art har upptagits på en bilaga är dock att använda sig av CITES databas som finns tillgänglig på internet.¹¹⁰

3.2.3.2 Antikundantaget

Kommissionen har i artikel 62 i kommissionens förordning fastställt att ett allmänt undantag från kravet på intyg för handel inom EU för exemplar av arter upptagna i bilaga A till CITES-förordningen gäller för bearbetade exemplar som förvärvats för mer än 50 år sedan, det s.k. antikundantaget. För att begreppet ”bearbetade exemplar” ska tolkas enhetligt i samtliga medlemsstater har EU-kommissionen utarbetat riktlinjer för hur antikundantaget kan tolkas.¹¹¹ Antikundantaget har även varit föremål för tolkning i EU-domstolens mål C-152-02 avseende försäljning av bl.a. uppstoppade fåglar.¹¹² Rekvisiten för undantaget definieras i artikel 2 w i CITES-förordningen och kan delas upp i fyra kriterier.¹¹³

1. Exemplaret har förvärvats före den 3 mars 1947,
2. Exemplaret har på ett påtagligt sätt förändrats från sitt naturliga utseende,

¹⁰⁷ I CITES-förordningen finns ytterligare situationer uppräknade när det är det möjligt att få dispens från förbudet, se vidare artikel 8.3 i CITES-förordningen.

¹⁰⁸ Jfr kommissionens förordning BILAGA IV. Se Artikel 8.3 c), g) och h) i CITES-förordningen.

¹⁰⁹ Artikel 8.3 a) i CITES-förordningen.

¹¹⁰ Se <https://www.speciesplus.net>.

¹¹¹ Riktlinjer för bearbetade exemplar enligt EU:s förordningar om handel med vilda djur och växter, EUT 2017/c 154/07. Se också Riktlinjer för EU:s förordning för handel inom EU med och återexport av elfenben, EUT 2017/C 154/06.

¹¹² C-154-02 Brottmål mot Jan Nilsson (begäran om förhandsavgörande från Hässleholms tingsrätt (Sverige)).

¹¹³ Jfr C-154-02 p. 29. Se också Kommissionens riktlinjer för bearbetade exemplar.

3. Exemplet tillhör någon av kategorierna smycken, musikinstrument, prydnads-, konst- eller nyttoföremål,
4. Exemplet kan användas utan att skulpteras, bearbetas eller förändras ytterligare, och
5. Den administrativa myndigheten har försäkrat sig om att produkten har förvärvats innan den 3 mars 1947

Enligt det första kriteriet ska exemplet ha förvärvats före den 3 mars 1947, dvs. 50 år sedan CITES-förordningen trädde i kraft.¹¹⁴ Rekvisitetet förvärv avser allt besittningstagande för personligt innehav och omfattar förvärv som skett genom arv, gåva eller genom att ha tagits i besittning efter att djuret har dödats. Den nuvarande ägaren av exemplet behöver inte vara den som förvärvat exemplet för minst femtio år sedan.¹¹⁵ Enligt kommissionens riktlinjer är antikundantaget inte tillämpligt om ett exemplar kan dateras till före 1947 men har omarbetats senare. Det innebär t.ex. att om trävirke kan dateras till före 1947 men har bearbetats efter 1947 omfattas det inte av undantaget. Detsamma gäller om t.ex. en biljardboll av elfenben är daterad före 1947 men har gjorts om till ett handtag efter 1947.¹¹⁶ Huvudregeln är att bearbetade exemplar inte får omarbetas utan måste behålla sitt ursprungliga, bearbetade skick. Eftersom det inte är rimligt att exemplar överlever flera århundraden är viss renovering av antikviteter tillåten. Det är däremot inte tillåtet att omarbeta exemplet, även om det är trasigt, och det är därför inte möjligt att använda två skadade exemplar för att tillverka ett nytt.¹¹⁷

Enligt det andra kriteriet ska exemplet på ett påtagligt sätt ha förändrats från sitt naturliga utseende. I enlighet med C-154-02 kvalificeras uppstoppade djur som bearbetade exemplar. EU-domstolen framhöll att utgångspunkten för om exemplarets obearbetade utseende har förändrats inte beror på exemplarets yttre utseende utan på hur exemplarets allmänna tillstånd har förändrats.¹¹⁸ Enligt kommissionens riktlinjer innebär kriteriet att det inte räcker med att polera eller sätta fast exemplet på ett annat material utan exemplet ska t.ex. ha snidats, graverats eller förändrats till en annan form. En tigerklo som är infattad i ett smycke klassificeras inte som ett bearbetat exemplar, samtidigt som en matta av tigerskinn sannolikt anses bearbetad även om klor och tänder finns kvar.¹¹⁹

¹¹⁴ Den nu gällande CITES-förordningen trädde i kraft 1997, se föregående avsnitt 3.2.

¹¹⁵ C-154-02 punkt 41–44.

¹¹⁶ Kommissionens riktlinjer för bearbetade exemplar avsnitt 4.

¹¹⁷ Det är dock möjligt att använda CITES-listat material för renovering under förutsättning att materialet är pre-konventionellt, dvs. förvärvades innan arten upptogs i CITES-konventionens bilagor. Se vidare Kommissionens riktlinjer för bearbetade exemplar avsnitt 4.

¹¹⁸ C-154-02 punkt 31.

¹¹⁹ Jfr tillägg I och II till Kommissionens riktlinjer för bearbetade exemplar avsnitt 4.5.

Enligt det tredje kriteriet ska exemplaret tillhöra någon av kategorierna smycken, musikinstrument, prydnads-, konst- eller nyttoföremål. Vidare ska exemplaret kunna användas utan att skulpteras, bearbetas eller förändras ytterligare.¹²⁰ Det sista kriteriet som måste vara uppfyllt för att antikundantaget ska vara tillämpligt är att den administrativa myndigheten har kunnat försäkra sig om att produkten uppfyller villkoren för antikundantaget. I C-154-02 var bl.a. frågan om det krävs en bedömning av den administrativa myndigheten för att undantaget ska vara tillämpligt. EU-domstolen framhöll att även om CITES-intyg inte är nödvändigt i de fall antikundantaget är tillämpligt får undantag från handelsförbudet i artikel 8.1 i CITES-förordningen endast medges när den sökande på ett tillfredställande sätt har visat för den administrativa myndigheten att villkoren är uppfyllda.¹²¹ Domstolen besvarade frågan på så sätt att den administrativa myndigheten ska ha kunnat försäkra sig om att villkoren i artikel 2 w är uppfyllda även i fall CITES-intyg inte är nödvändigt.¹²²

3.3 Sanktioner

Enligt artikel 16 i CITES-förordningen ska EU:s medlemsstater vidta nödvändiga åtgärder för att ålägga sanktioner för överträdelser av bl.a. handel i strid med CITES-förordningen. Åtgärderna ska anpassas efter överträdelsens art och svårhetsgrad.¹²³ Av CITES-förordningen följer ingen skyldighet för medlemsstaterna att införa straffrättsliga sanktioner, men enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/99/EG¹²⁴ (miljöbrottsdirektivet) ska överträdelser av CITES-förordningen vara straffsanktionerade.¹²⁵ Medlemsstaterna ska säkerhetsställa att handel med exemplar av vilda djur och växter i strid med CITES-förordningen utgör en straffbar gärning i de fall den begås uppsåtligt eller av grov vårdslöshet. De straffrättsliga påföljderna ska vara effektiva, proportionella och avskräckande.¹²⁶ Miljöbrottsdirektivet hindrar inte medlemsstaterna att vidta strängare åtgärder än vad som föreskrivs, så länge de är förenliga med EU-fördraget.¹²⁷

¹²⁰ Artikel 2 t i CITES-förordningen.

¹²¹ Artikel 59 är således tillämpligt även ifall det ett CITES-intyg inte är nödvändigt, eller ens en ansökan. C-154-02 punkt 50.

¹²² C-154-02 punkt 51.

¹²³ Åtgärderna ska även omfatta bestämmelser om beslag, och om det är lämpligt, även bestämmelser om förverkande, se vidare artikel 16.2 i CITES-förordningen. I artikel 16 anges också ytterligare artiklar i förordningen som medlemsstaterna har skyldighet att sanktionera.

¹²⁴ Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/99/EG av den 19 november 2008 om skydd för miljön genom straffrättsliga bestämmelser.

¹²⁵ Se bl.a. skäl 7, 8 och 9 i ingressen samt artikel 3 g) i miljöbrottsdirektivet.

¹²⁶ Se artikel 5 miljöbrottsdirektivet.

¹²⁷ Se skäl 12 i ingressen till miljöbrottsdirektivet.

3.4 Övrig EU-rättslig reglering

CITES-förordningen syfte är att skydda hotade djur och växter genom att kontrollera handeln med dem, men omfattar inte andra hot mot arters överlevnad. Inom EU finns andra regleringar som angränsar till CITES-förordningen och som även innehåller bestämmelser om handel med djur och växtarter, men som styrs av andra syften och behov.¹²⁸ Många av de arter som omfattas av annan reglering omfattas också av CITES-förordningen. En anledning till att CITES-förordningen omfattar fler arter än CITES-konventionen är för att förordningen ska vara i överensstämmelse med andra EU-rättsliga regleringar på artskyddsområdet.¹²⁹ Två av dessa regleringar är rådets direktiv 79/409/EEG¹³⁰ (fågeldirektivet) och rådets direktiv 92/43/EEG¹³¹ (livsmiljödirektivet). Dessa direktiv genomför också bl.a. Bernkonventionen inom EU.¹³²

I likhet med Bernkonventionen är fågeldirektivets och livsmiljödirektivets primära syften inte att kontrollera handeln med hotade djur och växter, men direktiven innehåller bestämmelser om bl.a. handel med djur och växter.¹³³ Fågeldirektivet omfattar samtliga fågelarter som naturligt förekommer inom EU. Enligt artikel 6 ska medlemsstaterna bl.a. förbjuda försäljning och förvaring för försäljning, samt salubjudande av döda fåglar och av lätt igenkännbara delar eller derivat av sådana fåglar. I livsmiljödirektivet skyddas ryggradsdjur och växter, med undantag för fåglar, men t.ex. fiskar.¹³⁴ För de djurarter som omfattas av livsmiljödirektivets bilaga 4 a ska medlemsstaterna bl.a. förbjuda försäljning och byte av exemplar som insamlats i naturen. Avseende växtarter som finns i livsmiljödirektivets bilaga 4 kan medlemsstaterna reglera bl.a. försäljning och utbudande till försäljning.¹³⁵

Utöver CITES-förordningen och nämnda direktiv finns det även inom EU bestämmelser om handel med olagligt avverkat virke samt produkter av sådant virke inom EU. Dessa bestämmelser finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 995/2010¹³⁶ (timmerförordningen).

¹²⁸ Se vidare Marklund och Schultz (2017) s.18 ff.

¹²⁹ Se avsnitt 3.2.1.

¹³⁰ Rådets direktiv 79/409/EEG av den 2 april 1979 om bevarande av vilda fåglar

¹³¹ Rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter.

¹³² Jfr Michanek och Zetterberg (2017) s. 214 not 18.

¹³³ Se vidare prop. 1996/97:75 s. 22.

¹³⁴ Se vidare bilaga 4 och f a i livsmiljödirektivet.

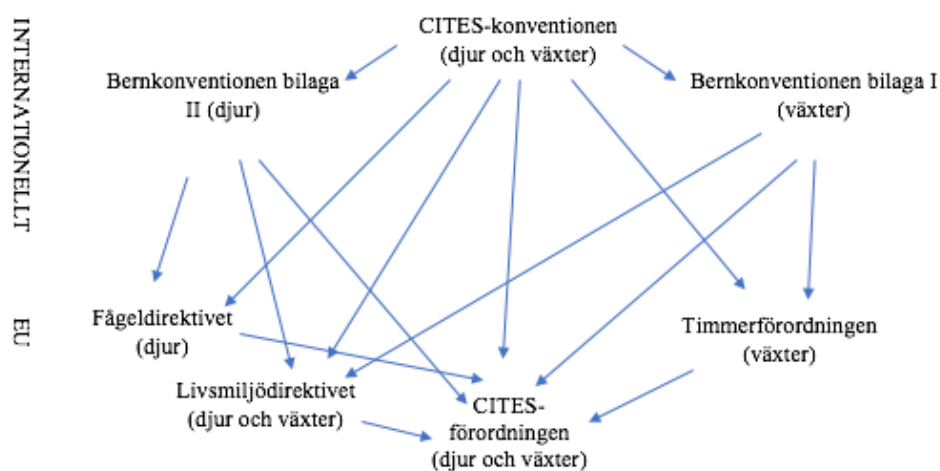
¹³⁵ Jfr artikel 11 och artikel 14 livsmiljödirektivet.

¹³⁶ Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 995/2010 om fastställande av skyldigheter för verksamhetsutövare som släpper ut timmer och trävaror på marknaden.

Timmerförordningen omfattar alla träarter och således inte enbart särskilt skyddsvärda arter.¹³⁷ I timmerförordningen finns skyldigheter för de som släpper ut timmer på EU:s inre marknad.¹³⁸ Av artikel 4 i timmerförordningen följer att arter som finns upptagna i bilagorna A, B eller C i CITES-förordningen och som uppfyller de krav och tillämpningsföreskrifter som följer av förordningen är att anses som lagligt avverkat timmer enligt timmerförordningen. Det innebär att i de fall det finns t.ex. ett importtillstånd för virke av en CITES-listad art är virket att anse som lagligt avverkat.¹³⁹

3.5 Sammanfattning del I

Handel med hotade djur och växter regleras i flera EU-rättsakter. Den primära regleringen är CITES-förordningen som genomför CITES-konventionen. De arter som omfattas av CITES-förordningen omfattas också av andra regelverk. En försäljning av en produkt av en CITES-listad art kan därför vara oförenlig med flera regelverk. Regleringen är överlappande vilket kan illustreras med hjälp av figuren nedan.

¹³⁷ Förbudet gäller oavsett om den olagliga avverkningen skett inom eller utanför EU, se vidare bl.a. prop. 2013/14:183 s. 39.

¹³⁸ Artikel 2 c) i timmerförordningen.

¹³⁹ Se också prop. 2013/14:183 s. 12.

Del II

-Sverige-

kort om handeln i Sverige, Sveriges sanktionering av överträdelser i CITES-förordningen i miljöbalken och smugglingslagen, praxis samt viss övrig lagstiftning som reglerar handel med hotade djur och växter

4 Handel i strid med CITES-förordningen

4.1 Handeln i Sverige

Sverige är främst ett importland av djur- och växtarter. Det handlas dock även med svenska arter, såväl inom som utom Sverige.¹⁴⁰ Enligt Jordbruksverkets nulägesrapport från 2016 handlas det med svenska arter i en större utsträckning än tidigare. Det förekommer också smuggling till och från Sverige bl.a. av produkter av hotade djur och växter.¹⁴¹ I rapporten framhålls att det inte finns tillräckliga aktiva myndighetsåtgärder för att göra en kvantitativ eller kvalitativ uppskattning av artskyddsbrott i Sverige. Förekomsten av artskyddsbrott får således utläsas av bl.a. domar i enskilda fall.¹⁴² Av de tingsrättsdomar som har studerats i denna uppsats kan konstateras att målen främst avsett handel med produkter av djur. Det har främst varit fråga om uppstoppade djur, men även andra produkter som t.ex. elfenben, skinn och pälsar.¹⁴³

Sedan brottsrubriceringen artskyddsbrott infördes 2007 har anmälningarna ökat med drygt 400 procent.¹⁴⁴ Enligt BRÅ är kunskapen om brottet låg bland allmänheten och enligt Jordbruksverket är en av åtgärderna för att förstärka arbetet med artskyddsbrott att förbättra just kunskapsnivån.¹⁴⁵ Av de tingsrättsdomar som har studerats kan också konstateras att i de flesta fall har den tilltalade gjort gällande att han eller hon inte kände till att gärningen var straffbar.¹⁴⁶

¹⁴⁰ Jordbruksverket (2016) s. 11.

¹⁴¹ Även smuggling av levande djur och växter, t.ex. reptiler och orkidéer, förekommer, se vidare Jordbruksverket (2016) s. 11.

¹⁴² Jordbruksverket (2016) s. 11.

¹⁴³ För en sammanställning av de tingsrättsdomar som avser handel enligt 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken se bilaga A.

¹⁴⁴ Under 2007 anmäldes 31 brott och under 2016 anmäldes 156 brott under brottskod ”8016 Artskyddsbrott inkl. grovt”, se BRÅ

<http://statistik.bra.se/solwebb/action/start?menykatalogid=1> (besökt 2018-01-29). Se bilaga A för en sammanställning av anmälda brott per år under perioder 2007 – 2017 från BRÅ.

¹⁴⁵ Även BRÅ föreslår åtgärder som ska höja kunskapsnivån, se BRÅ (2008) s. 8 och Jordbruksverket (2016) s. 1.

¹⁴⁶ I t.ex. Skaraborgs tingsrätts dom meddelad den 20 maj 2014 i mål nr B 632-14 var dock den tilltalade medveten om att de tuppnackar han köpte på Ebay från Estland inte vara legala.

4.2 Sverige och CITES

Sverige ratificerade CITES-konventionen den 29 mars 1974.¹⁴⁷ Konventionen införlivades i svensk rätt genom förordning (1975:542).¹⁴⁸ Handel i strid med CITES-konventionen kriminaliserades som smugglingsbrott enligt lagen (1960:418) om straff för varusmuggling (smugglingslagen¹⁴⁹).¹⁵⁰ I och med Sveriges tillträde till EU den 1 januari 1995 blev 1984 års CITES-förordning direkt tillämplig i Sverige och en ny lag infördes i syfte att uppfylla Sveriges åtagande i enlighet med 1984 års CITES-förordning.¹⁵¹ Lagen hade karaktären av en ramlag för att möjliggöra skyndsamma ändringar.¹⁵² I en tillhörande förordning infördes ett förbud mot att förvara eller handla med exemplar av de djur och växtarter som fanns upptagna i förordningen utan tillstånd.¹⁵³ På så vis kriminaliserades även viss handel inom Sverige. Straffbestämmelser avseende handel med länder utanför EU i strid med CITES-konventionen kriminaliserades fortsättningsvis i smugglingslagen.

Den 1 januari 1999 trädde miljöbalken i kraft och 16 olika miljölagar upphörde att gälla, bl.a. den lag som tidigare kriminaliserat intern handel i strid med CITES-förordningen.¹⁵⁴ Syftet med den nya miljöbalken var att samordna miljölagstiftningen, men också att skärpa samt att utvidga miljölagstiftningen.¹⁵⁵ Intern handel i strid med CITES-förordningen är numera huvudsakligen kriminaliserad i miljöbalken, medan internationell handel fortfarande omfattas av smugglingslagen. Eftersom CITES-förordningen är direkt tillämplig i Sverige är det inte tillåtet att ha bestämmelser som redan återfinns i förordningen.¹⁵⁶ I 8 kap. 4 § miljöbalken finns dock särskilda bestämmelser om skydd för djur och växtarter som gör det möjligt för regeringen, eller den myndighet som regeringen utser, att

¹⁴⁷ SÖ 1974:4. Se också prop. 1974:10.

¹⁴⁸ Förordning (1975:542) om tillämpning av konventionen den 3 mars 1973 om internationell handel med utrotningshotade arter av vilda djur och växter. Förordningen meddelades med stöd av lagen (1975:85) med bemyndigande att meddela föreskrifter om in- eller utförsel av varor. Enligt 1 § förordningen skulle artiklarna I – VII och bilagorna I-III i CITES-konventionen gälla som svensk rätt.

¹⁴⁹ Dåvarande smugglingslag är i dag ersatt av lag (2000:1225) om straff för smuggling. Samma förkortning används för båda lagarna.

¹⁵⁰ Se 7 § förordning (1975:542) om tillämpning av konventionen den 3 mars 1973 om internationell handel med utrotningshotade arter av vilda djur och växter.

¹⁵¹ Lag (1994:1818) om åtgärder beträffande djur och växter som tillhör skyddade arter.

¹⁵² Prop 1994/95:117 s. 37.

¹⁵³ Ds 1993:64 s. 87 ff.

¹⁵⁴ En av lagarna som upphörde att gälla var lag (1994:1818) om åtgärder beträffande djur och växter som tillhör skyddade arter, se vidare 2 § lagen (1998:811) om införande av miljöbalken. Se också prop. 1997/98:45 s. 584.

¹⁵⁵ Prop. 1997/98:45 s. 162 ff.

¹⁵⁶ Jfr artikel 288 EUF-fördraget. Se också bl.a. Rubenson (2017) s. 108.

meddela ytterligare krav i frågor som rör bl.a. handel enligt CITES-förordningen. Dessa bestämmelser finns i artskyddsförordningen (2007:845) och gäller utöver de bestämmelser som finns i CITES-förordningen.¹⁵⁷ Handlingar i strid med såväl artskyddsförordningen som CITES-förordningen kriminaliseras i 29 kap. 2 b § miljöbalken och rubriceras som artskyddsbrott.¹⁵⁸ Jordbruksverket ansvarar för genomförandet av CITES-förordningen i Sverige och är den ansvariga administrativa myndighet som anges i CITES-förordningen.¹⁵⁹

Nedan följer en redogörelse av Sveriges kriminalisering av intern handel i miljöbalken, internationell handel i smugglingslagen, en närmare redogörelse av straffbudet i 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken samt hur det tillämpats och tolkats i praxis. Därefter följer en redogörelse av viss övrig lagstiftning som också innehåller bestämmelser om handel med djur och växter.

4.3 Artskyddsbrott

Handel i strid med artikel 8 i CITES-förordningen kriminaliseras i 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken och rubriceras som artskyddsbrott. Bestämmelsen infördes bl.a. för att betona allvarligheten avseende överträdelser av artskyddet och har följande lydelse.¹⁶⁰

”För artskyddsbrott döms till böter eller fängelse i högst två år den som med uppsåt eller av oaktsamhet [...] transporterar eller på annat sätt förflyttar, importerar, exporterar, förvarar, förevisar, preparerar, använder i vinstsyfte, förvärvar, säljer, hyr ut, byter eller byter ut, erbjuder sig att köpa, saluför eller innehar för försäljning djur, växt, ägg, rom, frö eller bo, eller del eller produkt därav, eller annan vara [...] i strid med artikel 8.1, 8.5 eller 9.1¹⁶¹ CITES-förordningen¹⁶²,”

Som redogjorts för i inledningen är bestämmelsen utformad som ett blankettstraffbud. Valet att använda denna lagstiftningsteknik motiverades

¹⁵⁷ Se 1 § artskyddsförordningen. Enligt 1 § har 16–57, 59–65 och 67 §§ har meddelats med stöd av 8 kap. 4 § miljöbalken.

¹⁵⁸ Överträdelser av CITES-förordningen kriminaliseras i punkt 4 a) och överträdelser av artskyddsförordningen i punkt 4 b).

¹⁵⁹ Se artikel 14 i CITES-förordningen och 68 § artskyddsförordningen. Jfr artikel IX i CITES-konventionen.

¹⁶⁰ Prop. 2005/06:182 s. 72.

¹⁶¹ Artikel 9.1 reglerar förflyttning av levande djur inom EU och behandlas inte närmare i denna uppsats, se avsnitt 1.5.

¹⁶² Egen förkortning. Jfr 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken.

bl.a. av att det inte är lämpligt att föra in de olika bilagorna över arter som omfattas av kriminaliseringen. På så vis skulle lagtexten bli alltför detaljerad, svårläst och oöverskådlig.¹⁶³ Lagstiftningstekniken har godtagits av Högsta domstolen i bl.a. NJA 2016 s. 680 (Vargskinnsmålet). Högsta domstolen konstaterade där att det kan krävas efterforskningar från den enskildes sida även om det inte är alldeles enkelt att hitta aktuella bestämmelser. Det är också rimligt att kräva att den enskilde tar del av definitioner av begrepp som återfinns på ett annat ställe i den hänvisade regleringen än den aktuella artikeln som det specifikt hänvisas till i miljöbalken.¹⁶⁴

För att dömas för artskyddsbrott räcker det med att gärningen begås med oaktsamhet. Uppsåt behöver alltså inte styrkas. Till skillnad från de flesta brott i brottsbalken återfinns uppsåtligt och oaktsamt artskyddsbrott i samma bestämmelse och med samma straffskala. Ett uppsåtligt handlande är dock som huvudregel mer straffvärt och bör bedömas strängare än ett oaktsamt handlande.¹⁶⁵

4.3.1 Begreppet ”annan vara”

Begreppet ”annan vara” i 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken ska motsvara begreppet ”exemplar” som återfinns i artikel 8 i CITES-förordningen.¹⁶⁶ I förarbeten till miljöbalken framhålls att eftersom rekvisitet ”exemplar” finns i de artiklar straffbestämmelsen hänvisar till är det tydligt att förbudet även omfattar exemplar. Det framhålls också att varje annan vara som framstår som att de utgör en del av en skyddad art omfattas av straffbudet.¹⁶⁷ Frågan om även försäljning av produkter som saluförs under förespegling av att de består av en art upptagen på bilaga A till CITES-förordningen även omfattas av förbudet prövades i det ovan nämnda Vargskinnsmålet. Svaret var som följer.

4.3.2 Vargskinnsmålet

I Vargskinnsmålet hade den tilltalade under medeltidsveckan på Gotland salufört vargskinn av prärievarg (*Canis latrans*) under förespegling av det var exemplar av varg (*Canis lupus*). Varg är, till skillnad från prärievarg, en skyddad art. Frågan i målet var om rekvisitet ”framgår av” innebar att det även var förbjudet att saluföra vargskinn från prärievarg under förespegling av att det var skinn från varg, trots att skinnet inte kom från den skyddade vargarten. Högsta domstolen konstaterade inledningsvis att det av den

¹⁶³ Prop. 2005/06:182 s. 72.

¹⁶⁴ Vargskinnsmålet redogörs för närmare under avsnitt 4.3.2.

¹⁶⁵ Prop. 1997/98:45 s. 527 f.

¹⁶⁶ Se avsnitt 3.2.1.

¹⁶⁷ Prop. 2005/06:182 s. 73. Jfr avsnitt 5.2 avseende 25 § artskyddsförordningen.

engelska språkversionen av CITES-förordningen går att utläsa att även varor som framstår som, eller som ger intryck av att vara av en CITES-listad art, omfattas av begreppet exemplar, men att andra språkversioner ligger närmare den svenska lydelsen.¹⁶⁸ Högsta domstolen konstaterade dock att vid en straffrättslig bedömning är utgångspunkten den svenska lydelsen, även om samtliga språkversioner har samma rättsliga ställning. Enligt Högsta domstolen innebär 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken och den svenska lydelsen av artikel 2 t i CITES-förordningen att det krävs att det finns något som härrör från den skyddade arten för att det definitionsmässigt ska vara ett exemplar av arten.

Högsta domstolen framhöll också att CITES-konventionen inte tar sikte på arter som inte omfattas av konventionen och om CITES-förordningen skulle avse bl.a. produkter av arter som inte särskilt anges i konventionen, men som utges för att vara det, skulle det innebära en avvikelse från CITES-konventionen. Enligt Högsta domstolen framgår det inte av CITES-förordningens syfte att förbudet skulle vara så vidsträckt. Högsta domstolen fann att det inte var förenligt med legalitetsprincipen att meddela en fällande dom. Det förhållande att det fanns vägledning i förarbeten avhjälpste inte bristen i lagtexten.

Jordbruksverket har efter Vargskinnsmålet i en skrivelse till Miljö- och energidepartementet begärt rättelse av artikel 2 t i CITES-förordningen. För att uppnå syftet med CITES-förordningen vill Jordbruksverket att ordet ”framgår” ersätts med ordet ”framstår”. Enligt Jordbruksverket är Högsta domstolens tolkning av artikel 2 t i Vargskinnsmålet inte förenlig med den tolkning som hittills varit gällande och innebär att den andra delen av artikel 2 t i CITES-förordningen blir överflödig.¹⁶⁹ Jordbruksverket menar vidare att om rättelse inte sker kommer tillsynsmyndigheterna behöva ”betydligt fler ekonomiska resurser” samt att i de fall det inte är möjligt att analysera innehållet i exemplaret, t.ex. tabletter som innehåller noshörningshorn eller tigerben, kan myndigheterna inte ingripa mot den illegala handeln. Enligt Jordbruksverket är en rättelse av artikeln inte en avvikelse från CITES-konventionen eftersom det finns stöd för tolkningen i CITES-konventionens resolutioner.¹⁷⁰

¹⁶⁸ Högsta domstolen anger inte vilka andra språkversioner som har beaktats.

¹⁶⁹ Jordbruksverkets PM om rättelse av artikel 2 t i rådets förordning (EG) nr 338/97. Avgörandet har också kritiserats av miljöåklagare Christer B. Jarlsås som framför liknande kritik som Jordbruksverket och menar att avgörande är i strid med såväl CITES-konventionen som CITES-förordningen, se vidare Infotorg, ”Om vargskinn inte är vargskinn och förbud inte är förbud – En kommentar till NJA 2016 s 680”, publicerad: 9 mars 2017.

¹⁷⁰ Jordbruksverkets PM om rättelse av artikel 2 t i rådets förordning (EG) nr 338/97 s. 4.

Någon rättelse av artikel 2 t i CITES-förordningen har i skrivande stund inte gjorts. I t.ex. Göteborgs tingsrätt dom meddelad den 25 juli 2016 i mål nr B 2321–14 lades åtalet ner och den tilltalade frikändes för att bl.a. salufört pälsvaror under förespeglning att det var varg (*Canis lupus*). Det får antas vara en följd av Högsta domstolens dom i Vargskinnsmålet.

4.4 Grovt artskyddsbrott

I samband med införandet av 29 kap. 2 b § miljöbalken infördes också en skärpt straffskala för grovt artskyddsbrott.¹⁷¹ Det motiverades bl.a. med att artskyddsbrottslighet är ett brott som omsätter stora pengar och kan bedrivas yrkesmässigt.¹⁷² Vidare fanns det redan en skärpt straffskala för grovt jaktbrott i 44 § jaktlagen. Enligt utredningen förelåg inte skäl att skilja mellan jakt- och artskyddsbrott och bestämmelsen om grovt artskyddsbrott utformades i enlighet med 44 § jaktlagen.¹⁷³ Vid bedömningen av om artskyddsbrottet är att anse som grovt ska enligt 29 kap. 2 b § andra stycket miljöbalken särskilt beaktas om det har avsett en särskilt hotad, sällsynt eller annars skyddsvärd art eller om det har utgjort ett led i en brottslighet som utförts systematiskt och under lång tid, i stor omfattning eller i vinstsyfte. Dessa omständigheter är inte avsedda att vara uttömmande.¹⁷⁴ Med särskilt hotade arter exemplifieras t.ex. arter upptagna i bilaga A till CITES-förordningen. En skyddsvärd art behöver inte vara en art som är hotad i nuläget. Det kan vara en art som tidigare varit hotad eller sällsynt. Det kan också vara en art som minskat i antal och där artens långsiktiga överlevnad är hotad.¹⁷⁵

Grovt artskyddsbrott avseende handel med hotade djur och växter har inte varit föremål för prövning av Högsta domstolen, men frågan om jakthäleri enligt 46 § jaktlagen skulle rubriceras som grovt har aktualiserats i NJA 2006 s. 610 (Jakthälerimålet).¹⁷⁶ I målet hade en illegalt skjuten brunbjörn transporterats och levererats till en näringsverksamhet där björnkroppen styckats och frusits in.¹⁷⁷ Högsta domstolen framhöll att omständigheten att brunbjörn är en särskilt skyddsvärd art varken är en nödvändig eller tillräcklig förutsättning för att brottet ska betraktas som grovt. I stället ska samtliga

¹⁷¹ Prop. 2005/06:182 s. 71 ff.

¹⁷² I syfte att genomföra rådets rambeslut (2008/841/RIF) om kampen mot organiserad brottslighet är även försök eller förberedelse till grovt artskyddsbrott straffbelagt sedan 1 januari 2011, se vidare 29 kap. 2b § tredje stycket miljöbalken, prop. 2010/11:76 s. 27 ff. och lag (2011:512) om ändring i miljöbalken.

¹⁷³ Prop. 2005/06:182 s. 74.

¹⁷⁴ Ibid., s. 145.

¹⁷⁵ Ibid.

¹⁷⁶ Jakthäleri redogörs närmare för i avsnitt 5.3.

¹⁷⁷ Brunbjörn är upptagen på bilaga I till CITES-konventionen och bilaga A till CITES-förordningen, se avsnitt 3.2.1.

omständigheter beaktas. Högsta domstolen framhöll också att viss försiktighet måste iakttas när det gäller att rubricera oaktsamt jakthäleri som grovt, även om brottet avser en särskilt skyddsvärd art. Högsta domstolen fann att brottet inte skulle betraktas som grovt avseende den tilltalade som hade mottagit björnkroppen för styckning och preparering eftersom den tilltalade handlat oaktsamt. Det var också en engångshändelse. Omständigheterna att det avsåg en särskilt skyddsvärd art och att brottet begåtts i näringsverksamhet var av underordnad betydelse.

Grovt artskyddsbrott har också aktualiserats i Svea hovrätts dom meddelad den 31 oktober 2016 i mål nr B 3493–16 (Noshörningsmålet). I målet hade tre personer bl.a. innehaft ett noshörningshorn för försäljning.¹⁷⁸ Hovrätten rubricerade brottet som grovt eftersom gärningen skett i vinstsyfte och det avsåg en särskilt hotad, sällsynt eller annars skyddsvärd art.¹⁷⁹

4.5 Otillåtna men straffria gärningar (ringa)

De straffrättsliga bestämmelserna avseende handel med utrotningshotade arter avser att säkerställa upprätthållandet av samhällets kontroll över handeln. Det krävs inte att någon skada, eller risk för skada, har uppstått utan de objektiva förutsättningarna för brottet är uppfyllda i och med regelöverträdelsen.¹⁸⁰ För att inte helt obetydliga överträdelser ska omfattas av det straffbara området har det införts en ventil i 29 kap. 11 § miljöbalken. Enligt 29 kap. 11 § miljöbalken är därför en gärning som vid en samlad bedömning framstår som obetydlig med hänsyn till det intresse som straffbestämmelsen är avsedd att skydda att bedöma som ringa och därmed straffri. Syftet med undantaget är att endast bagatellartade förseelser ska undantas från det straffbara området.¹⁸¹ I förarbeten framhålls att det vore orimligt om varje regelöverträdelse, oberoende av hur ringa den här, skulle resultera i straffrättsligt ansvar. Frågan om en försäljning av en uppstoppad duvhök utan CITES-intyg var att bedöma som ringa aktualiserades i Duvhöksmålet.¹⁸² Svaret var som följer.

4.5.1 Duvhöksmålet

I målet hade en privatperson sålt en uppstoppad duvhök från 1960-talet på

¹⁷⁸ Noshörning är upptagen på bilaga A till CITES-förordningen, se avsnitt 3.2.1.

¹⁷⁹ Samtliga tre tilltalade dömdes till villkorlig dom med samhällstjänst om 200 timmar. Straffvärdet bedömdes vara åtta månaders fängelse.

¹⁸⁰ Jfr prop. 1997/98:45 s. 529.

¹⁸¹ Prop. 1997/98:45 (del 2) s. 312.

¹⁸² Duvhök är upptagen på bilaga A i CITES-förordningen, se avsnitt 3.2.1.

Blocket utan CITES-intyg.¹⁸³ Högsta domstolen konstaterade inledningsvis att syftet med 29 kap. 2 b § 4 a) miljöbalken är att skydda vilda djur- och växtarter samt att säkerställa deras bevarande genom att kontrollera handeln med dem, och i förlängningen att förhindra att skyddade arter utrotas.

Vid bedömningen av om en gärning är att anse som ringa framhöll Högsta domstolen att såväl objektiva som subjektiva faktorer måste beaktas och konstaterade bl.a. följande. Graden av oaktsamhet och om den tilltalade var medveten om överträdelsen eller försökt få kännedom om vilka regler som gäller har betydelse. Objektiva faktorer som talar för att gärningen är att anse som ringa är t.ex. om försäljningen skett utan vinstsyfte, om djuret i fråga har självdött och inte jagats eller om gärningen utgör en engångshändelse och inte har upprepats eller skett under en längre tid. Det måste också beaktas att även om en försäljning som i det enskilda fallet framstår som relativt oskyldig kan den innebära ett stöd för en oönskad marknad och därmed skapar ett incitament för den som vill utnyttja denna marknad för egen vinning.

I målet hade duvhöken inte dödats genom jakt. Försäljningen var en engångshändelse och den tilltalade saknade kännedom om de aktuella bestämmelserna. Högsta domstolen konstaterade att det intresse som 29 kap. 2 b § 4 a) miljöbalken ska skydda är av stor betydelse. Regleringen innehåller en möjlighet att genom kontakt med Jordbruksverket få kännedom om en försäljning är otillåten.¹⁸⁴ Eftersom den tilltalade inte tog en sådan kontakt hade Jordbruksverkets möjlighet att kontrollera förfarandet uteslutits. Högsta domstolen fann att gärningen inte var ringa och den tilltalade dömdes till böter.¹⁸⁵

I de studerade avgörandena från tingsrätterna, som har meddelats efter Duvhöksmålet, har ingen gärning bedömts som ringa.¹⁸⁶ I t.ex. Umeå tingsrätts dom meddelad den 29 oktober 2015 i mål nr B 1763-15 hade den tilltalade annonserat i en dagstidning om att köpa björngalla från brunbjörn. Tingsrätten framhöll att det framstod som sannolikt att den tilltalade skulle kunna få björngalla från en legalt skjuten björn men att det

¹⁸³ Jfr prop. 1997/98:45 s. 527ff. Se också prop. 2005/06:182 s. 119 ff. samt Michanek och Zetterberg (2017) s. 451.

¹⁸⁴ Jordbruksverket är den administrativa myndighet som anges i CITES-förordningen, se tidigare avsnitt 4.2.

¹⁸⁵ Avgörandet har kritiserats av Straffrättsanvändningsutredningen i SOU 2012:38 för att kravet på aktsamhet i målet har ställts så högt att det i praktiken blivit fråga om ett rent strikt ansvar, se vidare SOU 2013:38 s. 490 f.

¹⁸⁶ Högsta domstolen meddelade dom i Duvhöksmålet den 9 maj 2012. Östersunds tingsrätt, mål nr B 1906-12, B 1724-15 och B 691-16; Borås tingsrätt, mål nr B 1360-12; Umeå tingsrätt, mål nr B 1763-15 och B-1734-12; Skaraborgs tingsrätts mål nr B 632-14; Värmlands tingsrätt, mål nr B 187-15, Malmö tingsrätt, mål nr B 914-16. I följande två mål bedömdes brottet som grovt; Sundsvalls tingsrätt dom den 30 augusti 2017 mål nr B 1213-17 och Värmlands tingsrätts dom den 12 september 2017 mål nr B 131-17.

inte kunde uteslutas att björngallan likväl skulle kunna komma från en björn som dödats illegalt. Att det var en engångshändelse, att den tilltalade saknade vinstsyfte samt hade försökt träda tillbaka från köperbjudandet innebar inte att gärningen vid en samlad bedömning framstod som obetydlig i förhållande till intresset att skydda och bevara brunbjörnsarten. Hovrätten över nedre Norrland gjorde en annan bedömning i sin dom meddelad den 26 januari 2017 i mål nr B 801- 16 (Gitarmålet).

4.5.2 Gitarmålet

I Gitarmålet hade den tilltalade lagt ut en gitarr till försäljning på Blocket utan CITES-intyg delvis tillverkad av riopalisander (*Dalbergia nigra*).¹⁸⁷ *Dalbergia nigra* är upptagen i bilaga A till CITES-förordningen.¹⁸⁸ Saluförandet var således otillåten. Hovrätten fann, med hänvisning till Duvhöksmålet, att gärningen var att bedöma som ringa och anförde bl.a. följande. Till skillnad från en gitarr har en duvhök inga praktiska användningsområden. Det torde också vara allmänt känt att det finns restriktioner avseende handel med hotade djurarter. Gitarren hade saluförts för att användas som ett musikinstrument och vilket träslag gitarren var tillverkad av saknade betydelse för försäljningen. Syftet med saluförande var inte att sälja ett skyddat träslag och det framstod som en engångsföreteelse. Hovrätten framhöll vidare att hotade arter har ett starkt skyddsintresse men eftersom *Dalbergia nigra* inte längre används vid gitarrtillverkning och trädet inte heller växer i Sverige är behovet av artskydd inte detsamma som för hotade djurarter. Hovrätten ansåg att gärningen var att anse som ringa främst med beaktande av att det var en engångshändelse i syfte att sälja ett musikinstrument och att den tilltalade inte känt till det aktuella straffbudet.¹⁸⁹

4.6 Tillåtna och därmed straffria gärningar

Om en privatperson har salufört en produkt som innehåller en CITES-listad art med ett CITES-intyg är handlingen inte i strid med artikel 8.1 i CITES-förordningen. Därmed är gärningen straffri. Jordbruksverket kan enligt artikel 10 i CITES-förordningen utfärda CITES-intyg. Att Jordbruksverket i enskilda fall får bevilja dispens från förbudet mot kommersiell handel avseende arter upptagna i bilaga A till CITES-förordningen innebär inte att Jordbruksverket har en skyldighet att göra det.¹⁹⁰ Jordbruksverket utfärdar för närvarande t.ex.

¹⁸⁷ Gitarren var tillverkad på 1980-talet och antikundantaget var inte tillämpligt.

¹⁸⁸ Se avsnitt 3.2.1.

¹⁸⁹ Ett hovrättsråd var skiljaktigt och ansåg att gärningen inte var ringa eftersom omständigheterna i målet i all väsentlig grad motsvarade omständigheterna i Duvhöksmålet.

¹⁹⁰ Enligt artikel 10 i CITES-förordningen har den administrativa myndigheten rätt att utfärda intyg. Jfr den engelska språkversionen av artikel 10 i CITES-förordningen som använder ordet ”may”.

inga CITES-intyg för råelfenben, oberoende av om villkoren för att bevilja CITES-intyg är uppfyllda.¹⁹¹ Avgiften för ett CITES-intyg är 350 kr.¹⁹² Om Jordbruksverket avslår en ansökan om CITES-intyg är kommersiella aktiviteter med det berörda exemplaret inte tillåtna. Jordbruksverkets beslut kan överklagas till mark- och miljödomstolen.¹⁹³ Under tillståndsprocessen åvilar det den som ansöker om tillstånd att visa att förutsättningarna för att bevilja dispens från handelsförbudet är uppfyllda.¹⁹⁴ I en straffrättslig process, och så även i en miljöstraffrättslig process, ligger bevisbördan däremot på åklagaren som måste bevisa att den tilltalade har begått ett brott.¹⁹⁵

Som redogjorts för i avsnitt 3.2.3.1. kan CITES-intyg beviljas t.ex. i de fall djuret har sitt ursprung i en medlemsstat och tagits ur sin naturliga miljö enligt gällande lagstiftning, eller i de fall exemplaret har importerats eller förvärvats innan det att arten upptagits på bilaga I till CITES-konventionen respektive bilaga A till CITES-förordningen.¹⁹⁶ Det förstnämnda undantaget innebär t.ex. att om en brunbjörn har dödats genom jakt i enlighet med jaktlagen finns det möjlighet för jägaren att ansöka om CITES-intyg för att sälja köttet eller skinnet vidare.¹⁹⁷ Det sistnämnda undantaget innebär t.ex. att om en enskild har importerat en leopardpäl till Sverige på 1980-talet utan importtillstånd är det inte möjligt att i dag få ett CITES-intyg eftersom leopard upptogs i bilaga I till CITES-konventionen den 1 juli 1975 och blev tillämplig i Sverige vid samma tidpunkt. Utgångspunkten för exemplar som har förvärvats i Sverige är dock från och med den tidpunkt CITES-förordningen blev tillämplig i Sverige, dvs. 1995 i samband med Sveriges anslutning till EU.¹⁹⁸ Det innebär att om en enskild har köpt ett matbord tillverkat av riopalisander på 1960-talet i Sverige och sedan sålt det 1994 inom Sverige är det möjligt att få dispens från förbudet trots att riopalisander upptogs på bilaga A till CITES-förordningen 1992.¹⁹⁹

¹⁹¹ Se vidare Jordbruksverket hemsida

http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/olikaslagsdjur/hotadeartercites/produkte_ravdjur/elfenben.4.567cd63c135afd26c018000297.html, (besökt 2018-01-12).

¹⁹² 3 § SJVFS 2009:71.

¹⁹³ Se MÖD 2012:32.

¹⁹⁴ Jfr 2 kap. 2 § miljöbalken.

¹⁹⁵ Se bl.a. Träskman (2010) s. 22 och Karlmark (2009) s. 163 f. Jfr dock C-44/08.

¹⁹⁶ D.v.s. vid den tidpunkt de blev tillämpliga på arten i fråga. Artikel 8.3 a), c), g) och h) i CITES-förordningen. Se avsnitt 3.2.3.1.

¹⁹⁷ Vid försäljning av hel slaktkropp finns dock ett förenklat förfarande, se vidare Jordbruksverkets hemsida

[http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/olikaslagsdjur/hotadeartercites/jaktochj_akttrofeer/citesintygforbjornkott.4.2c4b\)2c401409a334931197.html](http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/olikaslagsdjur/hotadeartercites/jaktochj_akttrofeer/citesintygforbjornkott.4.2c4b)2c401409a334931197.html) (besökt 2017-12-27).

¹⁹⁸ Jfr artikel 8.3 a) i CITES-förordningen och bilaga V till kommissionens förordning.

¹⁹⁹ Se https://www.speciesplus.net/#/taxon_concepts/24815/legal (besökt 2017-12-19).

4.6.1 Antikundantaget

Ett annat undantag från handelsförbudet är det s.k. antikundantaget som redogjorts för i avsnitt 3.2.3.2. Enligt Jordbruksverket krävs det ingen ansökan för att antikundantaget ska kunna tillämpas. Däremot krävs det samma typ av bevis för produktens ålder som vid en ansökan om CITES-intyg. Bevisen måste finnas tillgängliga innan antikundantaget tillämpas.²⁰⁰ Vid en eventuell myndighetskontroll av polisen eller länsstyrelsen måste den som gör gällande antikundantaget kunna bevisa att villkoren för uppfyllda.²⁰¹ Frågan om antikundantagets närmare innebörd har inte prövats av Högsta domstolen. Antikundantaget prövades dock av Svea hovrätt i dom meddelad den 10 oktober 2006 i mål nr B 2708- 06 (Kattugglemålet). Undantaget prövades även av Svea hovrätt i dom meddelad den 10 april 2015 i mål nr B 9346–14 (Auktionsmålet).

4.6.2 Kattugglemålet

I Kattugglemålet hade den tilltalade salufört en uppstoppad kattuggla på auktionssidan Tradera. Kattuggla finns upptagen i bilaga A till CITES-förordningen. Det var ostridigt att kattugglan hade förvärvats före den 3 mars 1947. Frågan i målet var om det krävdes ett godkännande från Jordbruksverket för att antikundantaget skulle vara tillämpligt. Tingsrätten ogillade åtalet då straffbudet i miljöbalken inte ansågs omfatta ett krav på att söka ett sådant godkännande. Hovrätten framhöll att det var oklart vad som formellt skulle krävas för att Jordbruksverket skulle kunna försäkra sig om att förvärv skett i enlighet med straffbudet. Det var därför oklart vilka krav som skulle ställas för bestämmelsen skulle kunna tillämpas i ett straffrättsligt sammanhang. Hovrätten konstaterade att oaktat osäkerheten kring vilka krav som kunde ställas hade Jordbruksverket inte haft någon möjlighet att försäkra sig om att villkoren var uppfyllda. Antikundantaget var därför inte tillämpligt.²⁰²

4.6.3 Auktionsmålet

I Auktionsmålet hade ett auktionshus auktionerat ut femton föremål

²⁰⁰ Jordbruksverket,
<https://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/olikaslagsdjur/hotadeartercites/produkt/eravvaxter/antikundantaget.106.596e382014e1e4b2cdd261ef.html> (besökt 2017-12-15).

²⁰¹ Jordbruksverket,
<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/olikaslagsdjur/hotadeartercites/produkte/ravdjur/elfenben.4.567cd63c135afd26c018000297.html> (besökt 2018-01-12). Se också Naturvårdverkets handbok s. 43 och 46.

²⁰² Hovrätten fann dock att gärningen var att bedöma som ringa bl.a. eftersom bestämmelserna var svårtillgängliga och den uppstoppade kattugglan var gammal. Avgörandet meddelades dock före duvhöksmålet.

tillverkade av bearbetade elefantbetar utan CITES-intyg. Auktionshuset hade inte i samband med saluförandet angett att föremålen var bearbetade innan 1947 eller innehåft dokumentation som styrkte föremålens ålder. Enligt åklagaren hade auktionshuset saknat dokumentation som visade att antikundantaget var tillämpligt. Auktionshuset anförde däremot att föremålen omfattades av antikundantaget och att i samband med att man tog emot föremålen bedömde att de var bearbetade efter 1925. Jordbruksverket hade inte med beaktande av den information som fanns tillgänglig vid försäljningen kunnat säkerhetsställa att antikundantaget var tillämpligt. Åklagaren hade inte åberopat bevisning som visade när föremålen var bearbetade. Enligt hovrätten fanns det inget krav på att det ska finnas skriftlig dokumentation för att antikundantaget ska kunna åberopas. Hovrätten konstaterade att det genom de uppgifter som lämnades av en erfaren expert som tillhör ett etablerat auktionshus var utrett att föremålet omfattades av antikundantaget. Därmed var hanteringen av föremålen enligt hovrätten tillåten.

4.7 Smugglingslagen

4.7.1 Överträdelser av artikel 8 i CITES-förordningen

Miljöbalkens straffbud är enligt 29 kap. 11 § miljöbalken subsidiära i de fall ansvar kan dömas ut enligt smugglingslagen. Det innebär att smugglingslagen har företräde om ansvar aktualiseras enligt båda lagarna. I och med den fria rörligheten inom EU finns det inte några gränskontroller inom EU:s interna marknad. Huvudregeln är att samma regler gäller för handel inom ett EU-land som mellan två EU-länder.²⁰³ Det innebär att smugglingslagen som huvudregel inte är tillämplig på införsel till Sverige av varor från ett annat EU-land.

För vissa varor finns dock restriktioner, trots att varorna införts från ett land inom EU. De varor som omfattas framgår av lagen (1996:701) om Tullverkets befogenheter vid Sveriges gräns mot ett annat land inom Europeiska unionen (inregränslagen). I de fall en vara omfattas av inregränslagen kan ansvar enligt smugglingslagen aktualiseras, 3 § fjärde stycket smugglingslagen.²⁰⁴ Av 3 § inregränslagen framgår att nötkreatur, svin, får, getter, fjäderfån, fisk och reptiler omfattas. Detsamma gäller andra djur och produkter av djur, om det finns särskild anledning att misstänka att t.ex. erforderliga dokument

²⁰³ Jfr artikel 28 och 29 EU-fördraget. Se vidare t.ex. Zila (2016) s. 41; Karlmark (2009) s. 137 och Michanek och Zetterberg (2017) s. 249.

²⁰⁴ Se vidare bl.a. Zila (2016) s. 41 f.

saknas. Här är frågan om även djur som omfattas av CITES-förordningen kan omfattas av bestämmelsen och vara föremål för kontroll av införsel från ett annat EU-land. Enligt Tullverket har verket ingen befogenhet att genomföra kontroller av införsel av CITES-listade produkter från ett annat EU-land.²⁰⁵

Huvudregeln är att handel inom EU omfattas av 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken. Huruvida handeln är gränsöverskridande saknar betydelse. För import och export är däremot huvudregeln att smugglingslagen är tillämplig i stället för miljöbalken. Med import och export avses således införsel respektive utförsel mellan EU och tredje land.²⁰⁶

4.7.2 Överträdelser av artikel 4 och 5 i CITES-förordningen

Av 3 § smugglingslagen följer att den som i samband med en import till landet av en vara som omfattas av ett särskilt föreskrivet förbud eller villkor för införseln, uppsåtligt bryter mot förbudet eller villkoret genom att inte anmäla varan för tullbehandling döms för smuggling. Det innebär att den som importerar eller exporterar ett exemplar som omfattas av CITES-förordningen utan erforderligt tillstånd enligt artikel 4 eller 5 i CITES-förordningen kan göra sig skyldig till brott enligt smugglingslagen. Om gärningen begås av grov oaktsamhet rubriceras gärningen i stället som olovlig införsel enligt 7 § smugglingslagen. I smugglingslagen kan även ringa smugglingsbrott enligt 3 § medföra ansvar om det begås med uppsåt.²⁰⁷

Enligt CITES-förordningen är det som ovan nämnts förbjudet att bl.a. importera och exportera arter upptagna i bilaga A och B utan erforderligt tillstånd.²⁰⁸ I miljöbalken sanktioneras inte import och export i strid med artikel 4 eller 5 i CITES-förordningen. En import eller export kan dock innebära t.ex. en otillåten förflyttning eller transport. I ett sådant fall har smugglingslagen företräde.²⁰⁹

För straffansvar enligt smugglingslagen krävs grov oaktsamhet, till skillnad från straffansvar enligt miljöbalken där enkel oaktsamhet räcker. Det är oklart

²⁰⁵ Se Tullverkets hemsida <http://www.tullverket.se/sv/omoss/press/faktaomtullverketsverksamhet/citeshotadearteravvidadjurochvaxter.4.7df61c5915510cfe9e7ff00.html>, (2018-01-06). Se också SOU 2006:9.

²⁰⁶ Jfr avsnitt 3.2.2. Import och export definieras på samma sätt i t.ex. artskyddsförordningen, se not 223.

²⁰⁷ 4 § smugglingslagen.

²⁰⁸ I Sverige får en sådan import eller export endast ske vid särskilda tullkontor, 21 § artskyddsförordningen. För en förteckning över tullkontor se Jordbruksverkets beslut, dnr 4.10.18-9001/14.

²⁰⁹ Se vidare prop. 2005/06:182 s. 74.

om ansvar kan dömas ut enligt miljöbalken om det inte går att styrka grov oaktsamhet vid en t.ex. otillåten import av ett CITES-listat exemplar, men det går att styrka en oaktsam förflyttning. I förarbeten framhålls att frågan bör ses över särskilt, men det har hittills inte gjorts.²¹⁰ Enligt Karlmark ska miljöbalkens straffbestämmelser tillämpas på motsvarande bestämmelse avseende gränsöverskridande avfallstransporter vid enkel oaktsamhet.²¹¹

I 12 och 13 §§ smugglingslagen finns även bestämmelser om olovlig befattning med smuggelgods. Straffskalan för brott av normalgraden är böter eller fängelse i högst två år och för grovt brott fängelse i lägst sex månader och högst sex år. Med olovlig befattning med smuggelgods avses enligt 12 § bl.a. att förvärva, överlåta eller förvara en vara som varit föremål för smuggling eller olovlig införsel. Bestämmelsen har samma uppbyggnad som brottsbalkens bestämmelse om häleri.²¹² För ansvar krävs uppsåt men även den som inte insett, men haft skälig anledning att anta att varan varit föremål för brott kan dömas till böter (dvs. oaktsamhet). Ringa brott medför inte ansvar.²¹³

4.8 Preskription

För brott enligt miljöbalken och smugglingslagen gäller brottsbalkens allmänna preskriptionsregler i 35 kap. 1 §.²¹⁴ Artskyddsbrott av normalgraden och brott enligt smugglingslagen av normalgraden preskriberas efter fem år. Om brotten bedöms som grova preskriberas de efter tio år.²¹⁵ Frågan om ett tidigare preskriberat förvärv innebär att även senare försäljning av samma produkt är preskriberat aktualiserades i Noshörningsmålet. I målet hade den tilltalade förvärvat ett noshörningshorn genom en bytestransaktion 1989 och sedan försökt sälja det 2013. Hovrätten framhöll att det var två självständiga gärningar och att preskriptionstiden därför skulle räknas med utgångspunkt från försäljningen 2013.²¹⁶ Det kan jämföras med preskription avseende häleri som också är tillämpligt på olovlig befattning med smugglingsbrott.²¹⁷

²¹⁰ Lagrådet har även i lagrådsremissen Straff för överträdelser av EU-regler om kemikalier (2011) påpekat att någon översyn inte påbörjats och att behovet av en sådan översyn kvarstår, s. 7. Jfr prop. 2011/12:59 s. 19 f. och 36 f.

²¹¹ Karlmark har dock inte anfört motsvarande avseende CITES-regleringen, Karlmark (2009) s. 144 f.

²¹² Prop. 1999/2000:124 s. 142. Se också Åberg, Lag (2000:1225) om straff för smuggling 11 §, Lexino 2017-12-13.

²¹³ Se vidare 4 § smugglingslagen. Se också Zila (2016) s. 51.

²¹⁴ Se vidare prop. 1997/98:45 s. 530. Se också Karlmark (2009) s. 398 ff.

²¹⁵ 35 kap. 1 § p.1 och 2 brottsbalken.

²¹⁶ Det framgår inte av domen om bytestransaktionen 1989 skedde inom Sverige.

²¹⁷ Prop. 1999/2000:124 s. 142. Se också Åberg, Lag (2000:1225) om straff för smuggling 11 §, Lexino 2017-12-13.

I NJA 1984 s. 564 (Preskriptionsmålet) konstaterade Högsta domstolen att utgångspunkten för preskriptionstiden vid häleri är tidpunkten för den första hälerihandlingen som utgör ett fullbordat brott och att senare hälerihandlingar inte påverkar preskriptionstiden. Högsta domstolen framhöll också att det finns undantag, bl.a. i de fall de senare hälerihandlingarna inte naturligt kan anses ligga i linje med den första hälerihandlingen.²¹⁸ I RH 2010:29 (Konstmålet) hade den tilltalade mottagit och förvarat stulna konstföremål i början av 2000-talet. Ett av konstföremålen lades ut till försäljning på internet 2008. Med hänvisning till bl.a. NJA 1984 s. 564 fann hovrätten att häleribrottet fullbordades i början av 2000-talet och att preskriptionstiden skulle beräknas från och med den första hälerihandlingen.²¹⁹ Den senare försäljningen låg i naturlig linje med den första hälerihandlingen och åtalet ogillades.

²¹⁸ Se också NJA 1985 s. 796. Se också Jareborg (2015) s. 298 och Träskman, Brottsbalken – En kommentar (2017) 9:6.

²¹⁹ Hovrätten beaktade också NJA 1985 s. 796.

5 Övrig lagstiftning

5.1 Inledning

Inom såväl den internationella rätten som EU-rätten finns bestämmelser avseende handel med djur och växter i flera olika regleringar. Så är även fallet i den svenska lagstiftningen. Fågeldirektivet och livsmiljödirektivet har huvudsakligen implementerats i artskyddsförordningen.²²⁰ Handlingar i strid med timmerförordningen kriminaliseras i lag om (2014:1009) handel med timmer och trävaror (timmerlagen). Vidare skyddas vilda däggdjur och fåglar i t.ex. jaktlagen.²²¹ Fisk, vattenlevande blötdjur och kräftdjur skyddas i fiskelagen (1993:787).²²² Många arter som omfattas av CITES-förordningen omfattas således också av artskyddsförordningen, jaktlagen, fiskelagen och timmerlagen.

5.2 Artskyddsförordningen

Artskyddsförordningen innehåller huvudsakligen bestämmelser om fridlysning och kommersiella aktiviteter med djur- och växtarter. Det finns också bestämmelser om import och export avseende levande djur och växter.²²³ Enligt 3 § artskyddsförordningen ska bestämmelserna i artskyddsförordningen gälla utöver CITES-förordningen.

Av 25 § artskyddsförordningen följer att det bl.a. är förbjudet att förvara för försäljning eller bjuda ut till försäljning, sälja, köpa eller byta döda fågelarter som lever vilt inom EU.²²⁴ Förbudet omfattar också andra djur och växter som anges i bilaga 1 till förordningen som är markerade med N eller n i bilagan. På bilagan finns t.ex. brunbjörn, varg och europeisk stör markerade med N. Förbudet gäller också varor som härrör från sådana djur och växter.

²²⁰ Direktiven har även implementerats i t.ex. jaktlagen och fiskelagen. Jfr 3 § artskyddsförordningen. Se vidare prop. 2000/01:111.

²²¹ Jfr 2 § jaktlagen.

²²² Jfr 4 § fiskelagen.

²²³ Se vidare 16 § artskyddsförordningen. Handel med levande djur ligger utanför uppsatsen och behandlas inte närmare, se avsnitt 1.5. Enligt 2 § artskyddsförordningen definieras import och export som införsel respektive utförsel till eller från Sverige från eller till ett område utanför EU.

²²⁴ I artskyddsförordningen finns också bestämmelser avseende krav på tillstånd för viss yrkesmässig verksamhet. Det krävs t.ex. tillstånd för att yrkesmässigt eller annars i förvärvssyfte bedriva handel med levande djur och växter som återfinns i bl.a. bilaga A och B i CITES-förordningen. Krav på tillstånd gäller således inte produkter av döda djur och växter. Det krävs också tillstånd för att yrkesmässigt eller i förvärvssyfte preparera hela eller delar av djur och växter som anges i bl.a. i bilaga A eller B i CITES-förordningen. Tillstånd för preparering prövas av länsstyrelsen, se vidare 46 § artskyddsförordningen.

Detsamma gäller också andra varor som det t.ex. av åtföljande förpackning anges att varan utgör en del av eller härrör från sådana arter, eller en annan omständighet som är ägnad att ge intrycket av att så är fallet.²²⁵ Enligt Karlmark omfattar förbudet även att på något sätt ange att det som säljs är eller kommer från en skyddad art, även om så inte skulle vara fallet.²²⁶ Enligt 32 § andra stycket får Naturvårdsverket i det enskilda fallet besluta om dispens från handelsförbudet i 25 §. Det finns också undantag från när handelsförbudet i 25 § artskyddsförordningen inte är tillämpligt. Undantagen finns i 30 § artskyddsförordningen och är uppräknade i nio punkter i bestämmelsen. Av den sjätte punkten följer att handelsförbudet inte är tillämpligt på djur och växter som omfattas av förbud mot kommersiella aktiviteter i CITES-förordningen. I de första punkterna undantags bl.a. djur som har dödats i enlighet med jaktlagen samt döda djur och växter som har tagits från naturen på ett lagligt sätt före den 1 januari 1999, dvs. vid tidpunkten då miljöbalken och artskyddsförordningen trädde i kraft.²²⁷

Handlingar i strid med artskyddsförordningen kriminaliseras i 29 kap. 2 b § första stycket 4 b) miljöbalken. Förbudet avser bl.a. import, export, köp och försäljning i strid med artskyddsförordningen.²²⁸

5.3 Skog, jakt och fiske

I jaktlagen finns bestämmelser om skydd för vilda däggdjur och fåglar (vilt).²²⁹ Det återfinns ingen särskild bestämmelse avseende handel med produkter av vilt i jaktlagen. I de fall t.ex. en björn har dödats i strid med jaktlagen, och sedan säljs vidare, kan dock bestämmelsen om jakthäleri i 46 § jaktlagen vara tillämplig. Även handelsförbudet i 25 § artskyddsförordningen kan vara tillämpligt. För jakthäleri döms den som obehörigen tar befattning med vilt som han eller hon vet eller har skälig anledning att anta har dödats eller åtkommit genom jaktbrott. Enligt 51 § omfattar jakthäleri även befattning med t.ex. skinn. Straffskalan för jakthäleri av normalgraden är böter eller fängelse i högst ett år. I de fall gärningen är att anse som grov är straffskalan fängelse lägst sex månader och högst fyra år.²³⁰ Vid bedömningen av om brottet är att anse som grovt ska särskilt beaktas om det avsåg ett hotat, sällsynt eller annars särskilt skyddsvärt vilt samt om det

²²⁵ Se vidare 25 § artskyddsförordningen. Jfr rekvisitet ”annan vara” i 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken, se avsnitt 4.3.1.

²²⁶ Karlmark (2009) s. 259.

²²⁷ Handelsförbudet gäller t.ex. inte heller vissa uppräknade fågelarter, se vidare 30 § punkterna 7–9 artskyddsförordningen.

²²⁸ Överträdelse av artskyddsförordningen kriminaliseras även i t.ex. 29 kap. 2 b § första stycket 1 miljöbalken men ligger utanför ramen för denna uppsats, se avsnitt 1.5.

²²⁹ Jfr 2 § jaktlagen.

²³⁰ Straffskalan för grovt brott samma som för grovt artskyddsbrott. se avsnitt 2.10.

har utförts vanemässigt eller i större omfattning, 44 § jaktlagen.²³¹ Bestämmelsen om jakthäleri är dock inte tillämplig på alla typer av jaktbrott. I de fall jaktbrottet innebär att någon har jagat olovligen på annans mark, eller någon tillägnat sig vilt på annans mark, ska i stället brottsbalkens bestämmelser om häleri tillämpas.²³² Jaktlagens bestämmelse om jakthäleri i 46 § är subsidiär till miljöbalken, medan brottsbalken är subsidiär till miljöbalken.²³³

I fiskelagen, tillhörande förordningar och föreskrifter, finns bl.a. bestämmelser om hur och när fiske får ske. Regeringen, eller den myndighet regeringen bestämmer, får enligt 19 § fiskelagen meddela föreskrifter om bl.a. förbud att saluhålla fisk. I fiskelagens saknas motsvarande bestämmelser till jakthäleri. Vid befattning av illegalt fångad fisk kan i stället bestämmelserna om häleri och häleriförseelse i 9 kap. 6 och 7 §§ brottsbalken aktualiseras.²³⁴ Liksom vid jaktbrott är det inte alla fiskebrott som kan aktualisera ansvar för häleri enligt brottsbalken. Som huvudregel är olovligt fiske ett s.k. förbrott till häleri, men inte i de fall det olovliga fisket består i att t.ex. otillåtna fiskeredskap har använts.²³⁵ Enligt 29 kap. 11 § andra stycket miljöbalken ska ansvar inte dömas ut enligt miljöbalken i de fall gärningen är belagd med samma eller strängare straff i brottsbalken.²³⁶ Vissa fiskar omfattas även av handelsförbudet i artskyddsförordningen. I artskyddsförordningens bilaga I återfinns dock endast ett fåtal fiskar som är markerade med N och n och som omfattas av försäljningsförbudet i 25 § artskyddsförordningen.²³⁷

Enligt 9 § timmerlagen döms den som med uppsåt eller oaktsamhet släpper ut timmer eller trävaror från olaglig avverkning på marknaden i strid med artikel 4.1 i timmerförordningen. Straffskalan är böter eller fängelse i högst sex månader. Förbudet omfattar alla träarter. Om det avser en CITES-listad art har miljöbalken företräde. Bestämmelsen är subsidiär till brottsbalken. Bestämmelserna om häleri enligt brottsbalken kan därför aktualiseras även vid försäljning av timmer eller träprodukter.²³⁸

²³¹ Jfr avsnitt 4.4.

²³² Träskman, Brottsbalken – En kommentar (2017) 9:6 och Wichmann, Jaktlagen (1987:259) kommentaren till 46 §, Karnov.

²³³ Jfr 46 § sista stycket jaktlagen och 29 kap. 11 § andra stycket miljöbalken.

²³⁴ Se t.ex. Växjö tingsrätts dom meddelad den 15 november 2017 i mål nr B 3409–17 där tre personer åtalades för grovt häleri för att ha sålt illegal fångst.

²³⁵ Prop. 1979/80:66 s. 42.

²³⁶ Se 29 kap. 2b § 4.a miljöbalken och 9 kap. 6 och 7 §§ brottsbalken.

²³⁷ T.ex. europeisk stör, se avsnitt 5.2.

²³⁸ 9 § timmerlagen. Se vidare prop. 2013/14:183 s. 39.

5.4 Forum

Enligt 16 kap. 1 § miljöbalken ska brott enligt 29 kap. miljöbalken hanteras som vanliga brottmål. Detsamma gäller brott enligt smugglingslagen, jaktlagen, fiskelagen och timmerlagen. Miljötillsynsutredningen²³⁹ har dock föreslagit att miljöbrottmål ska hanteras av de tingsrätter som också är mark- och miljödomstolar. Förslaget motiveras bl.a. med att miljöbrottmålen är få och domarkåren har liten eller obefintlig erfarenhet av miljöbrottmål. Med miljöbrottmål avses brott enligt 29 kap. miljöbalken och t.ex. jaktbrott enligt jaktlagen ska fortsättningsvis hanteras som vanliga brottmål vid de allmänna domstolarna.²⁴⁰ Utredningen föreslår att fem mark- och miljödomstolar ska ha exklusiv behörighet att pröva miljöbrottmål. Det ska även gälla vid blandade åtal och om miljöbrottsligheten är av underordnad betydelse.²⁴¹

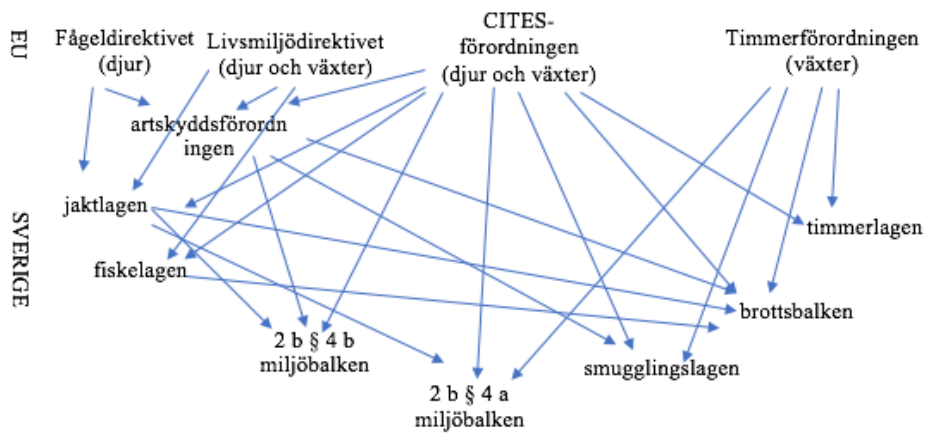
5.5 Sammanfattning del II

I del II har redogjorts för hur Sverige har sanktionerat handel med hotade djur och växter i strid med CITES-förordningen, närmare om vad straffbudet i 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken omfattar och hur domstolarna har tillämpat och tolkat straffbudet. Därutöver har det redogjorts för viss övrig lagstiftning som också innehåller straffbestämmelser avseende handel med hotade djur och växter. Det huvudsakliga syftet med CITES-förordningen och straffbudet i 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken är att kontrollera handeln, snarare än att helt förbjuda den. Det är därför tillåtet att handla med hotade arter så länge tillstånd finns. Det som anses vara klandervärdt är inte att sälja en elfenbensstatyett, utan att sälja en elfenbensstatyett utan CITES-intyg. Utan CITES-intyg har samhället beskurits möjligheten att kontrollera handeln med arter som är eller riskerar att bli utrotningshotade. Eftersom CITES-förordningen är direkt tillämplig i svensk rätt behöver förordningen inte införlivas. Sverige behöver dock införa bestämmelser som sanktionerar överträdelse av CITES-förordningens bestämmelser. Överträdelse av artikel 8 i CITES-förordningen kriminaliseras i miljöbalken, medan överträdelse av artikel 4 och 5 kriminaliseras i smugglingslagen. En försäljning av ett föremål av en CITES-listad art kan även omfattas av andra regelverk och kan illustreras med hjälp av figuren nedan.

²³⁹ Se avsnitt 1.1.

²⁴⁰ Se bl.a. SOU 2017:63 s. 417 och 433 f. Även Jordbruksverket föreslog i deras nulägesrapport att målen skulle koncentreras till mark- och miljödomstolarna alternativt att domarna vid de allmänna domstolarna får en fördjupad utbildning i miljömål, se vidare Jordbruksverket (2016) s. 21.

²⁴¹ SOU 2017:63 s. 432 ff.

Straffskalorna för de olika brott som kan aktualiseras vid t.ex. en försäljning av en produkt som innehåller en CITES-listat art kan sammanfattas enligt tabellen nedan.

	Skuldkrav	Ringa	Normal	Grovt
Miljöbalken				
Artskyddsbrott	Oaktsamhet	-	Böter <Fängelse 2 år	Fängelse 6 mån <4 år
Smugglingslagen				
Smugglingsbrott	Uppsåt	Böter	Böter <Fängelse 2 år	Fängelse 6 mån <6 år
Olovlig införsel	Grov oaktsamhet	-	Böter <Fängelse 2 år	Fängelse 6 mån <6 år
Olovlig befattning	Oaktsamhet	-	Böter <Fängelse 2 år	Fängelse 6 mån <6 år
Jaktlagen				
Jakthäleri	Uppsåt	-	Böter <Fängelse 1 år	Fängelse 6 mån <4 år
Timmerlagen				
Utsläpp av virke	Oaktsamhet	-	Böter <Fängelse 6 mån	
Brottsbalken				
Häleri/häleriförseelse	Uppsåt	Böter	Böter <Fängelse 2 år	Fängelse 6 mån <6 år

Del III
-Analys-

6 Analys

6.1 Miljöbalken vs. smugglingslagen

Utgångspunkten är att handel i strid med CITES-förordningen är kriminaliserad i miljöbalken och smugglingslagen. Intern handel omfattas av miljöbalken. Internationell handel omfattas av smugglingslagen. Med import och export avses handel med tredje land. Enligt 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken kriminaliseras dock import och export i strid med artiklarna 8.1 och 8.5 i CITES-förordningen. Utformningen av straffbudet är i denna del missvisande eftersom dessa artiklar inte reglerar import eller export utan handel inom EU. Vidare ska import och export i strid med CITES-förordningen omfattas av smugglingslagens kriminalisering. Import och export respektive intern handel omfattas också av olika tillståndssystem. Ett CITES-intyg gäller inom EU. Det krävs ett annat tillstånd i de fall produkten också t.ex. ska exporteras. Detsamma gäller för produkter som omfattas av antikundantaget. Även om antikundantaget är tillämpligt krävs ett importtillstånd och ett exporttillstånd vid internationell handel.

Utformningen av straffbudet i 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken där även import och export kriminaliseras i strid med artikel 8.1 och 8.5 CITES-förordningen kan resultera i att bestämmelsen tolkas så att även reglerna för import och export omfattas av angivna artiklar. På så vis kan privatpersoner t.ex. exportera ett bearbetat exemplar i tron att ett undantag är tillämpligt, eftersom undantagen bl.a. regleras i artikel 8.3 i CITES-förordningen. Den enskilde gör sig i ett sådant fall skyldig till brott i strid med CITES-förordningen eftersom ett undantag som meddelas med stöd av artikel 8 endast gäller inom EU och det krävs ett annat tillstånd för att exportera produkten utanför EU. För att straffbudet ska vara utformat på ett ändamålsenligt sätt samt kunna tillämpas på ett ändamålsenligt vis borde rekvisiten import och export inte omfattas av bestämmelsen. 29 kap. 2 b § första stycket 4 miljöbalken gäller dock också handel i strid med artskyddsförordningen som reglerar import och export. I de fall rekvisiten är tänkta att omfatta punkt 4 b) i bestämmelsen, som omfattar handel i strid med artskyddsförordningen, kan bestämmelsen med fördel delas upp i två punkter för att minska förvirring och öka tydligheten i straffbudet. Eftersom det finns ett särskilt föreskrivet förbud om import och export i artskyddsförordningen

borde dock även import och export i strid med artskyddsförordningen omfattas av smugglingslagen. Rekvisiten är då även här överflödiga.²⁴²

Kriminaliseringen av import och export i smugglingslagen och intern handel i miljöbalken skiljer sig åt också i andra avseenden. I miljöbalken räcker det att gärningen är täckt med enkel oaktsamhet, medan det enligt smugglingslagen krävs grov oaktsamhet. Lagstiftaren har således valt att se en försäljning av en CITES-listad produkt inom EU som mer klandervärd än en import från tredje land av en CITES-listad produkt. Det kan tyckas märkligt. En sådan skillnad görs inte i CITES-förordningen. I stället kan snarare en motsatt tolkning göras med beaktande av CITES-konventionen som endast ålägger medlemsstaterna att straffbelägga den internationella handeln och inte den inhemska. Sverige är främst ett importland av djur och växter. Straffskärpningar har införts för att komma åt den internationella organiserade brottsligheten med hotade djur och växter. Det framstår då som märkligt att skuldkravet är högre ställt för import och export än för intern handel.

Frågan om det är möjligt att döma ut ansvar enligt miljöbalken i de fall en otillåten import även innebär t.ex. en otillåten förflyttning och endast enkel oaktsamhet kan styrkas är enligt förarbeten oklart. Enligt Karlmark är det möjligt avseende motsvarande bestämmelse gällande avfallstransporter. Att en oaktsam förflyttning i vinstsyfte som sker mellan t.ex. Sverige och Danmark, eller inom Sverige, är straffbar men inte en motsvarande förflyttning som sker mellan Kina och EU kan inte anses ändamålsenligt i förhållande till syftet att skydda hotade djur och växter. Miljöbalken och smugglingslagen är tillämpliga på samma arter. Gärningen borde bedömas lika oavsett mellan vilka platser t.ex. en förflyttning sker. Även om det vore rimligt att ansvar kan aktualiseras om grov oaktsamhet inte kan styrkas men enkel oaktsamhet skulle det vara problematiskt eftersom 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken inte kriminaliserar import och export med tredje land. Som ovan nämnts omfattas t.ex. import och export respektive handel inom EU av olika tillståndssystem och av olika bestämmelser. Det borde därför inte vara möjligt att tillämpa miljöbalken i det fall grov oaktsamhet inte kan styrkas utan att en lagändring sker eftersom det handlar om olika överträdelser i CITES-förordningen. Det uppstår därför som huvudregel inte någon konkurrens mellan 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken och smugglingslagen avseende handel med produkter som innehåller CITES-

²⁴² Förbudet avser även överträdelser av artikel 9.1 i CITES-förordningen. Artikel 9.1 reglerar förflyttning av levande exemplar inom EU och rekvisiten torde därför vara överflödiga även avseende denna artikel. Frågan ligger dock utanför denna uppsats, se avsnitt 1.5.

listade arter.²⁴³ En t.ex. transport upphör som huvudregel dock inte vid gränsen mellan Sverige och tredje land. 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken kan därför aktualiseras vid en fortsatt intern transport eller annan kommersiell aktivitet inom EU. Det är heller inte möjligt att erhålla CITES-intyg för produkten eftersom importen inte skett i enlighet med CITES-förordningen och en kommersiell aktivitet med produkten utgör således artskyddsbrott. Som framhållits i förarbeten bör frågan fortfarande ses över. Sverige har dock valt att gå utöver minimikraven för sanktionering av handel i strid med CITES-förordningen. Enligt miljöbrottsdirektivet har Sverige en skyldighet att straffsanktionera överträdelser av CITES-förordningen som begås med grov oaktsamhet. Av denna anledning kanske frågan snarare är om skuldkravet i miljöbalken är för lågt ställt, än att skuldkravet i smugglingslagen är för högt ställt.

Eftersom smugglingslagen även omfattar olovlig befattning med smuggelgods innebär det att i de fall en illegalt importerad CITES-listad produkt säljs vidare (av en annan person än smugglaren) har smugglingslagen företräde även här framför miljöbalken. Här räcker det med oaktsamhet. Det uppstår därför inte samma problem med olovlig befattning med smuggelgods som med smugglingsbrott. Med beaktande av Noshörningsmålet, Preskriptionsmålet och Konstmålet skiljer sig dock tidpunkten för när preskriptionstiden börjar löpa mellan brotten. Om ansvar enligt smugglingslagen inte kan aktualiseras då brottet är preskriberat borde dock ansvar enligt miljöbalken kunna aktualiseras eftersom artskyddsbrottet inte är preskriberat.

Kriminaliseringen av import och export i smugglingslagen och intern handel i miljöbalken skiljer sig också vad gäller straffskalorna. Straffskalan för grovt smugglingsbrott är t.ex. högre än för grovt artskyddsbrott. Att det skiljer två år i straffskalan medför dock inte att regleringen i sig inte är ändamålsenlig bl.a. eftersom straffvärdet för båda brotten är tämligen högt. Däremot kan det finnas ett signalvärde i att artskyddsbrottet uppfattas som mindre klandervärt. Man kan dock ställa sig frågan om det är ändamålsenligt att straffskalan skiljer sig för olika led i brottskedjan, dvs. från att t.ex. ett djur dödas till att det bearbetas, exporteras eller importeras och sedan säljs vidare. Varje led är beroende av tidigare eller senare led. Utan en möjlighet att sälja produkten vidare saknas dock ofta incitament att ens påbörja brottskedjan. Av denna anledning kan det tyckas rimligt att det sista handelsledet åtminstone har samma straffvärde. Det kan t.ex. jämföras med importerad narkotika som

²⁴³ Däremot kan konkurrens uppstå t.ex. avseende levande djur som kan omfattas av inregränslagen eller artikel 9.1 i CITES-förordningen. Frågan ligger dock utanför denna uppsats, se avsnitt 1.5.

sätts i omlopp på den inhemska marknaden. I ett sådant fall är straffskalan för grovt narkotikabrott högre än för grovt smuglingsbrott.

Miljötillsynsutredningen föreslår att miljöbrottmål ska hanteras av mark- och miljödomstolarna i stället för av de allmänna domstolarna. Om förslaget genomförs innebär det att överträdelser av CITES-förordningen kommer att hanteras av olika domstolar beroende på var produkten har förvärvats, om det inte avser ett blandat åtal. Innan en sådan ändring sker bör kriminaliseringen av CITES-förordningen ses över särskilt så att målen hanteras enhetligt och vissa brottsliga gärningar inte riskerar att falla utanför tillämpningen.

6.2 Överlappande och kompletterande lagstiftning

Syftet med miljöbalken var att skapa en samlad miljölagstiftning. Lagstiftningen är fortfarande utspridd och till viss del även överlappande. En kommersiell aktivitet med en produkt av en CITES-listad art kan utgöra en straffbar gärning enligt andra regelverk än miljöbalken och smuglingslagen. Brunbjörn och varg är exempel på arter som omfattas av flera regelverk. Om en brunbjörn har dödats genom jakt i enlighet med jaktlagen är varken jakthäleri eller handelsförbudet i 25 § artskyddsförordningen tillämpliga. Däremot kan det utgöra artskyddsbrott i de fall produkter av björnen säljs vidare utan CITES-intyg. Om däremot en björn har dödats i strid med jaktlagen, och därefter saluförts, kan bestämmelserna om jakthäleri, handelsförbudet i 25 § artskyddsförordningen samt artskyddsbrott enligt såväl 29 kap. 2 b § 4 a) och 4 b) miljöbalken aktualiseras. I vissa fall är även häleribestämmelserna i brottsbalken tillämpliga, även om jakthäleri särskilt regleras i annan speciallag. Brottsbalken har företräde och frågan är om även häleriförseelse kan aktualiseras i de fall häleriet rör en CITES-listad art. Ringa gärningar är straffria i miljöbalken. I de fall gärningen kan aktualisera ansvar för häleriförseelse borde dock ansvar kunna aktualiseras enligt brottsbalken. I annat fall skulle häleri avseende arter som inte är särskilt hotade bedömas strängare, t.ex. en försäljning av en produkt från en illegalt dödad hare skulle resultera i ansvar, men inte nödvändigtvis en försäljning av en produkt från en illegalt dödad brunbjörn.

Lagstiftaren har löst konkurrensen mellan de olika lagarna genom att införa subsidiaritetsbestämmelser som ger miljöbalken företräde framför jaktlagen, och brottsbalken företräde framför miljöbalken. Eftersom straffskalan för grovt artskyddsbrott har anpassats till jaktlagen finns det ingen risk att en gärning, som egentligen borde rubriceras som artskyddsbrott, bedöms mildare. Däremot skiljer sig straffskalan för jakthäleri av normalgraden från

straffskalan för artskyddsbrott av normalgraden. I Jakthälerimålet konstaterade Högsta domstolen att omständigheten att brunbjörn var en särskilt skyddsvärd art inte innebar att brottet med nödvändighet var att bedöma som grovt. Eftersom omständigheten att jakthäleriet avser en särskild skyddsvärd art inte ensamt gör att brottet kan rubriceras som grovt finns det en risk i de fall gärningen egentligen ska rubriceras som artskyddsbrott, bedöms mildare. I Jakthälerimålet är t.ex. frågan om inte artskyddsbrott hade kunnat aktualiseras. Att bl.a. preparera en CITES-listad art i näringsverksamhet torde omfattas av i 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken. Miljöbalken borde då ha haft företräde.

Artskyddsförordningen ska komplettera CITES-förordningen men innehåller samtidigt bestämmelser som överlappar CITES-förordningen. CITES-förordningens bilagor omfattar över 30 000 arter som också uppdateras med jämna mellanrum. Att införa bilagorna skulle, liksom framförts i förarbeten, göra lagstiftningen än mer oöverskådlig. Genom att hänvisa till bilagorna i CITES-förordningen behöver den svenska regleringen inte heller uppdateras när en ändring görs i CITES-förordningen. Även artskyddsförordningen har en liknande systematik med tillhörande bilagor. På bilagorna återfinns djur- och växtarter som även omfattas av skydd enligt CITES-förordningen samt ytterligare inhemska och europeiska arter. Att regelverken överlappar sammanhänger med att även internationella konventioner och EU-rättsliga regelverk överlappar varandra. De styrs också av olika syften och behov. Den biologiska mångfalden, och därmed artskyddet, är hotad av flera anledningar. De olika regelverken kompletterar varandra genom att skydda även leden innan det att en försäljning tar vid. CITES-förordningen är direkt tillämplig och utrymmet att anpassa CITES-förordningen är till viss del begränsat. Detsamma gäller dock inte den övriga regleringen som bl.a. införlivar fågeldirektivet och livsmiljödirektivet, men också reglerar svenska arter som inte omfattas av skydd på regional eller internationell nivå. En art som är upptagen på bilaga 1 till artskyddsförordningen skyddas inte bara mot handel. Det är därför inte möjligt att ta bort CITES-listade arter från bilaga 1 till artskyddsförordningen för att undvika överlappning. I ett sådant fall riskerar de redan hotade arterna att bli än mer hotade. Lagstiftningen är överlappande, men alternativet är luckor i lagen. Däremot kan lagstiftningens systematik förbättras på så sätt att det bättre framgår av miljöbalken och artskyddsförordningen när och hur vilka bilagor är tillämpliga.

En annan anledning till att lagstiftningen är överlappande i svensk rätt är att lagstiftaren har valt att reglera skogen, fisket och jakten utanför miljöbalken. Gemensamt för den angränsande lagstiftningen och 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken är att det finns ett gemensamt, i vart fall underliggande, skyddsintresse, nämligen att skydda djur och växter. En

möjlig lösning är därför att även införa sektorslagstiftningen i miljöbalken. Det skulle minska överlappningar i lagstiftningen och göra den mer överskådlig. Det skulle även underlätta vid en eventuell koncentration av miljöbrottmålen. Det ligger också i linje med miljöbalken syfte med en samlad miljölagstiftning. Bestämmelserna om jakt, fiske och skogsavverkning har vidare betydelse för om handel med arter upptagna i bilaga B är tillåten respektive otillåten. Handel med B-listade arter är tillåten i de fall produkten har förvärvats i enlighet med gällande lagstiftning. Det innebär att regleringen för t.ex. tillåten jakt och tillåtet fiske begränsar eller utvidgar omfattningen av handelsförbudet. Sverige kan på så sätt till viss del styra vilka djur och växter som ska vara föremål för ett handelsförbud i bilaga B till CITES-förordningen. Här kompletterar de respektive lagstiftningarna varandra. Det är ytterligare en anledning till varför lagstiftningen också tjänar på att vara samlad.

Artskyddsförordningen innehåller också bestämmelser om handel. Handelsförbudet i artskyddsförordningen är tillämpligt efter det att miljöbalken och artskyddsförordningen trädde i kraft. Det är inte tillämpligt i de fall ett djur dödats i enlighet med jaktlagen. Enligt 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken är det förbjudet att sälja produkter av t.ex. en brunbjörn oavsett om björnen har dödats i enlighet med jaktlagen eller i de fall björnen dödats innan det att miljöbalken och artskyddsförordningen trädde i kraft. En försäljning kan därför vara tillåten enligt artskyddsförordningen men otillåten enligt CITES-förordningen. Det anges förvisso i 30 § artskyddsförordningen att handelsförbudet inte är tillämpligt i de fall arten omfattas av förbud mot kommersiella aktiviteter i CITES-förordningen. Med beaktande av bestämmelsens systematik är den dock olyckligt formulerad. Bestämmelsen kan med fördel ändras, inte minst genom att förtydliga att handelsförbudet i CITES-förordningen har företräde framför de föregående fem punkterna i 30 § som medger undantag från handelsförbudet. En möjlig lösning är att införa en särskild strafflag för miljöbrott. Det skulle öka överskådligheten av regleringen och dubbelkriminaliseringarna kan bli färre. Det skulle också underlätta vid en eventuell koncentration av miljöbrottmålen. I så fall kan även brott som har nära anknytning till artskyddsbrott hanteras av samma domstol, oberoende av om det är blandade åtal.

6.3 Vilka produkter omfattas av 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken?

Enligt 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken är det kriminaliserat att bl.a. köpa och sälja produkter av djur och växter eller ”annan vara” i strid med

artikel 8.1 i CITES-förordningen. Eftersom bestämmelsen är utformad som ett blankettstraffbud räcker det inte med att ta del av miljöbalken. I artikel 8.1 återfinns ett förbud att handla med exemplar av arter upptagna i bilaga A till förordningen. Begreppet ”exemplar” definieras i artikel 2 t i CITES-förordningen. Enligt förarbeten omfattar straffbudet även produkter som förvisso inte innehåller en CITES-listad art, men som framstår som att det gör det. Högsta domstolen fann i Vargskinnsmålet att en sådan tolkning inte kan utläsas av CITES-förordningens svenska lydelse. Högsta domstolen framhöll också att en sådan tolkning skulle innebära en avvikelse från CITES-konventionen och CITES-förordningen skulle få ett alltför vidsträckt tillämpningsområde. Det innebär att en rättelse av artikel 2 t i CITES-förordningen troligtvis inte är möjlig. CITES-förordningen genomför dock inte bara konventionstexten i CITES-konventionen utan även tillhörande resolutioner. Högsta domstolen beaktade inte de resolutioner som har framförhandlats av konventionens parter som anger hur begreppet exemplar ska tolkas. Lydelsen i artikel 2 t CITES-förordningen har sin motsvarighet i CITES-konventionen.²⁴⁴ En ändring borde därför vara förenlig med såväl CITES-förordningen som CITES-konventionen, vilket också Jordbruksverket har anfört.

Någon rättelse av den svenska språkversionen av artikel 2 t i CITES-förordningen eller ändring av 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken har dock inte gjorts. Det innebär att Högsta domstolens avgörande i Vargskinnsmålet är prejudicerande och fortfarande gällande avseende tolkning av begreppet exemplar. Det innebär att det är tillåtet att saluföra en produkt under förespegling av att den är tillverkad av en CITES-listad art, så länge den i själva verket inte är det. Att det är tillåtet enligt miljöbalken utesluter dock inte att ansvar enligt andra lagar kan aktualiseras, t.ex. bestämmelser om otillåten marknadsföring.

Högsta domstolens tolkning i Vargskinnsmålet kan dock diskuteras. Liksom Jordbruksverket har anfört kan man ställa sig frågan vilken funktion den andra delen av definitionen av exemplar i artikel 2 t i CITES-förordningen fyller i de fall exemplaret måste innehålla en CITES-listad art. Produkter som innehåller hela eller delar av en skyddad art omfattas av bestämmelsens första del. För att en produkt ska omfattas av handelsförbudet krävs det inte att produkten är märkt eller att det framgår av t.ex. en förpackning att varan innehåller en skyddad art. Det räcker med att produkten innehåller en CITES-listad art. På så vis fyller inte andra stycket i artikel 2 t CITES-förordningen längre en funktion, liksom Jordbruksverket anfört, eftersom produkter som innehåller en CITES-listad art redan omfattas av första delen av

²⁴⁴ Se avsnitt 2.2. Jfr avsnitt 3.2.1.

bestämmelsen. Oaktat tolkningen av rekvisitet ”framgår” kan därför en språklig tolkning av artikel 2 t i CITES-förordningen ge stöd för tolkningen att även andra produkter än produkter som innehåller CITES-listade arter omfattas. Frågan är dock om även rekvisitet ”annan vara” i 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken rent språkligt kan tolkas som att det inte är en vara som utgör en del eller delar av en art som omfattas, utan i stället just en annan vara. Rekvisitet ”annan vara” kan dock också tolkas som att det måste vara en annan vara av djur eller växter som det hänvisas till i bestämmelsen. Samtidigt kan ett blankettstraffbud inte läsas isolerat från de utfyllnadsnormer straffbudet hänvisar till. Tolkningen måste dock vara restriktiv vid en straffrättslig bedömning. Utformningen av 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken kan i ett sådant fall begränsa straffbudet till att enbart omfatta produkter av just djur och växter. Av denna anledning är det då inte möjligt att i ett straffrättsligt åtal fälla någon för att ha salufört produkter under förespeglning av att det var av hotade arter. En rättelse av artikel 2 t i CITES-förordningen avhjälper i sådana fall inte bristen i 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken utan en ändring av bestämmelsen är nödvändig, och även tillräcklig. Av denna anledning borde Högsta domstolen i stället betonat att bristen ligger i den svenska utformningen av straffbudet, snarare än att framhålla att tolkningen varken hade stöd i CITES-förordningen eller CITES-konventionen.

Att som i Vargskinnsmålet saluföra ett prärievargsskinn som vargskinn för att försäljningen ska passa in i en medeltida miljö kan tyckas harmlöst. Vargskinnsmålet kan dock få som konsekvens att även exemplar som härrör från CITES-listade arter riskerar att falla utanför straffbudet. I de fall t.ex. exemplaret inte har kunnat beslagtas uppstår svårigheter att artbestämma den saluförda produkten. En privatperson kan således saluföra en elfenbensprodukt men sedan göra en invändning att produkten i själva verket var gjord av bakelit. Även i de fall exemplaret har beslagtagits kan det bli problematisk i de fall det inte är möjligt att artbestämma exemplaret. Jordbruksverket varnar för att produkter som det inte är möjligt att analysera innehållet av riskerar att falla utanför straffbudet. På så sätt uppstår svårigheter för de brottsbekämpande myndigheterna att ingripa mot brott som begås på internet, som också är en av de vanligaste marknadsplatserna. Illegala produkter kan då säljas på den legala marknaden. Det riskerar i sin tur att urholka skyddet för hotade djur-och växtarter, och möjligheten att kontrollera handeln i enlighet med CITES-förordningen begränsas.

Om en ändring av 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken inte sker, eller fram till att det sker en ändring, är frågan om det är möjligt att tillämpa handelsförbudet i 25§ artskyddsförordningen i stället. Artskyddsförordningen gäller utöver CITES-förordningen och är tillämplig på produkter där det av

t.ex. förpackning anges att produkten utgör en del av en art som omfattas av artskyddsförordningen, eller en annan omständighet som är ägnad att ge intrycket av att så är fallet. En semantisk tolkning av 25 § artskyddsförordningen borde därför resultera i att även produkter som saluförs som artskyddade trots att så inte är fallet omfattas. Det borde därför vara möjligt att tillämpa handelsförbudet i 25 § om arterna omfattas av artskyddsförordningen vilket är fallet med t.ex. varg. Eftersom rekvisitet ”annan vara” i miljöbalken ska motsvara exemplar i CITES-förordningen, och inte används i 25 § artskyddsförordningen, kan eventuellt straffrättsligt ansvar utkrävas med stöd av 29 kap. 2 b § första stycket 4 b) miljöbalken. Återigen kan den överlappande lagstiftningen diskuteras. Här kan dock den överlappande lagstiftningen avhjälpa bristen i 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken.

6.4 Är det strikta kontrollsystemet för strikt?

I dag är intresset för att köpa begagnade möbler stort. Genom andrahandsmarknaden kan gamla produkter återanvändas i stället för att slängas. Det strikta kontrollsystemet har både för- och nackdelar. En fördel med CITES-förordningen och 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken är att regleringen är dynamiskt utformad. Det gör det möjligt att anpassa handelsförbudet och straffsanktionerna till de arter som i nuläget är hotade. I de fall en art tas bort från bilaga A till CITES-förordningen omfattas den inte längre av varken handelsförbudet eller straffbudet. Eftersom Sverige inte har fört in de olika bilagorna i miljöbalken innebär det att det svenska straffbudet alltid är i linje med CITES-förordningens ändringar etc.

Privatpersoner som handlat möbler och andra produkter tillverkade av CITES-listade arter efter 1995 omedvetna om att det inte var tillåtet utan intyg kan i dag inte sälja produkten legalt. Ett tidigare illegalt förvärv innebär att dispens från handelsförbudet inte kan medges. En privatperson som t.ex. har köpt ett sideboard i riopalisander från IKEA:s Korsörserie från 1967 i en secondhand-butik utan CITES-intyg 1996 kan i dag inte sälja möbelen vidare. En nackdel med den nuvarande regleringen är således att det inte är möjligt att sälja en möbel trots att det går att bevisa dess ursprung. Detta eftersom det vidtagits ett förvärv utan CITES-intyg efter det att CITES-förordningen trädde i kraft och produktens ursprung då inte längre legalt. För att intyg ska medges förutsätts alltså ofta att kunskap om regelverket funnits sedan det trädde i kraft, dvs. sedan 1995 och vissa fall även sedan 1975. Eftersom vetskapen i dag är låg, var den sannolikt lägre för tjugo år sedan. Även om det tidigare olagliga förvärvet är preskriberat kan CITES-intyg inte beviljas.

Produkten är smittad även om det har förflutit tiotals år. I Noshörningsmålet menade hovrätten att det var två självständiga gärningar att först förvärva en produkt och sedan sälja samma produkt.²⁴⁵ Det kan jämföras med preskription vid häleri. I Konstmålet friades de tilltalade eftersom det första häleriet var preskriberat, och därmed också efterföljande försäljning. En enskild som har befattat sig med en stulen tavla och sedan säljer den när preskriptionstiden löpt ut begår inget brott. En person som har köpt ett hyllsystem i riopalisander 1996 utan CITES-intyg och sedan säljer det tjugo år senare begår ett brott. I de fall en stulen produkt innehåller en CITES-listad art borde dock ansvar kunna aktualiseras i miljöbalken trots att häleribrottet är preskriberat eftersom artskyddsbrottet inte är det. Frågan är om det vore rimligt att erhålla CITES-intyg i de fall det tidigare förvärvet är preskriberat, och produktens ursprung kan härledas, dvs. i de fall det hade varit möjligt att få ett CITES-intyg vid det första förvärvet. En sådan lösning skulle inte resultera i att samhället beskurits sina möjligheter att kontrollera handeln, eftersom ett intyg fortfarande är en förutsättning för att den kommersiella aktiviteten ska vara tillåten. En sådan lösning riskerar dock att skapa incitament för en oönskad marknad. Preskriptionstiden för artskyddsbrott av normalgraden är dessutom bara fem år. Huvudregeln är att handel med hotade djur och växter är förbjuden och en uppluckring av undantagen bör ske med stor försiktighet.

Syftet med att kontrollera handeln är att djur- och växtarter inte ska riskera att utrotas p.g.a. handeln. Det är därför av vikt att skyddet är långsiktigt och är utformat så att behovet av nyproduktion inte ökar framöver. Ett ökat återanvändande av t.ex. möbler måste därför främjas. Det måste också vara enkelt och kostnadseffektivt att tillvarata redan använda resurser. Det är dock problematiskt eftersom det samtidigt riskerar att öppna upp för en oönskad marknad. Det strikta kontrollsystemet kan dock på sikt resultera i att en del av det svenska kulturarvet riskerar att hamna på soptippen, eller förstörs i samband med ett förverkande. Samtliga produkter som innehåller CITES-listade arter har heller inte ett betydande marknadsvärde. I många fall överstiger inte marknadsvärdet handläggningsavgiften för CITES-intyg. Det innebär att det för dessa produkter ofta inte finns anledning att söka CITES-intyg eftersom det skulle bli dyrare än att slänga produkten. Ett annat alternativ skulle vara att sälja möbelen illegalt. På så vis främjas den illegala marknaden och regleringen riskerar att få motsatt effekt.

²⁴⁵ Det kan också noteras att noshörningshornet hade förvärvats 1989, dvs. innan CITES-förordningen blivit tillämplig i Sverige. Under förutsättning att noshörningshornet förvärvats i Sverige var den första gärningen inte brottslig.

6.5 Straffri zon för nyttoprodukter av tropiska växtarter?

I och med Duvhöksmålet har möjligheten att bedöma en gärning som ringa begränsats och visar på att även relativt oskyldiga engångshändelser kan vara straffbara. I målet var de objektiva faktorerna som talade för att en gärning var att bedöma som ringa uppfyllda. Vid en helhetsbedömning var dessa faktorer dock av underordnad betydelse i förhållande till bestämmelsens skyddsintresse att kontrollera handeln. Den tilltalade hade inte kontaktat Jordbruksverket eller ansökt om CITES-intyg. Det borde som huvudregel innebära att en försäljning utan CITES-intyg, alternativt en försäljning av ett bearbetat exemplar där kontakt med Jordbruksverket inte tagits, inte är att bedöma som ringa. Samtidigt framhålls i förarbeten att varje regelöverträdelse inte ska resultera i straffrättsligt ansvar. En helhetsbedömning måste också alltid göras. Rättstillämpningen har efter Duvhöksmålet varit enhetlig i fråga om vad som avses med ringa fall. I Gitarmålet gjorde hovrätten dock en annorlunda bedömning. Hovrätten framhöll bl.a. att omständigheterna i målet skiljde sig från Duvhöksmålet. Frågan är om det efter Gitarmålet har öppnats upp en möjlighet att bedöma fler gärningar som ringa.

I båda målen saknades CITES-intyg och antikundantaget var inte tillämpligt. I Gitarmålet framhöll Hovrätten att en gitarr, till skillnad från en duvhök, har praktiska användningsområden. Med ett sådant resonemang kan i stort sett alla produkter som inte är prydnadsprodukter falla utanför straffbudet t.ex. naturläkemedel, möbler och pälsar. CITES-förordningen omfattar samtliga produkter oberoende användningsområden. Det borde därför även sakna betydelse vid en bedömning av om gärningen är att anse som ringa. Enligt hovrätten är behovet av att skydda det aktuella träslaget inte lika starkt eftersom träslaget inte används i gitarrtillverkningen längre och trädet inte växer i Sverige. Enligt CITES-förordningen åtnjuter arter olika skydd beroende av vilken bilaga de är upptagna på. Det görs dock ingen skillnad mellan djur- och växtarter som är upptagna på samma bilaga. Samtliga arter upptagna på bilaga A åtnjuter ett likvärdigt skydd oberoende av vilket rike de tillhör. En art upptagen på bilaga A åtnjuter dessutom samma grundskydd enligt CITES-förordningen inom samtliga medlemsstater. Hovrättens bedömning i Gitarmålet är inte i linje med CITES-förordningen. CITES-förordningens, och därmed 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalkens, skyddsintresse att kontrollera handeln synes också ha varit av underordnad betydelse. Regleringen är avsedd att skydda hotade djur och växter genom att kontrollera handeln. Gärningen ska således vara obetydlig i förhållande till detta intresse enligt 29 kap. 11 § miljöbalken. Det fastslog även Högsta

domstolen i Duvhöksmålet. Det är därför underligt att hovrätten inte tillmäter bestämmelsens skyddsintresse, att kontrollera handeln, större betydelse.

Det är tveksamt huruvida hovrättens resonemang i Gitarmålet ens är förenligt med CITES-förordningen och 29 kap. 11 § miljöbalken. Även om Gitarmålets rättskällevärde är begränsat finns det risk att färre åtal väcks p.g.a. att gärningen på förhand bedöms som ringa. Det finns därför en risk att otillåtna försäljningar faller utanför det straffbara området om det handlar om försäljning av produkter tillverkade av växter eller om produkten har praktiska användningsområden. Högsta domstolen bör därför ta upp frågan till prövning, och klargöra rättsläget. Frågan är dock vilka gärningar som kan bedömas som ringa när en försäljning av en 60 år gammal duvhök som självdött och inte sålts i vinstsyfte inte är det. 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken omfattar heller inte bara förfaranden där t.ex. CITES-intyg eller kontakt med Jordbruksverket krävs för att den kommersiella aktiviteten ska vara tillåten. Om det rör sig om att en enskild har erbjudit sig att köpa, eller annonserat om att köpa, en produkt som innehåller en CITES-listad art är det inte möjligt att ansöka om ett CITES-intyg. Den enskilde har då inte en produkt att ansöka om intyg för. I tingsrätten har t.ex. en annonsering om att köpa galla från brunbjörn inte bedömts som ringa, trots att avsikten med annonsen var att köpa galla utan vinstsyfte från en brunbjörn skjuten i enlighet med jaktlagen. Det är oklart hur stort utrymmet egentligen är att bedöma en gärning som ringa efter Duvhöksmålet, särskilt i de fall någon inte försökt ta kontakt, eller tagit kontakt, med Jordbruksverket. Klart är att det inte är förenligt med CITES-förordningen eller ändamålsenligt i förhållande till syftet att skydda hotade djur och växter att skilja mellan produkter av djur och växter som är upptagna på bilaga A till CITES-förordningen, eller produkternas användningsområde.

6.6 Antikundantaget – ett antikt undantag?

Antikundantaget är inte lika dynamiskt utformat som CITES-förordningen eller 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken. Antikundantaget är statiskt utformat på så sätt att det är tillämpligt på alla produkter bearbetade före den 3 mars 1947 oavsett hur lång tid det har gått sedan 1947. Det spelar heller ingen roll om en trasig produkt som är förvärvad före 1947 har omarbetats eftersom produkten då inte anses bearbetad före 1947. Frågan om vilka produkter som är bearbetade före 1947 kan vara problematisk t.ex. i de fall en produkt har omarbetats efter 3 mars 1947 eller då delar av produkten inte är möjliga att tidsbestämma. Även om t.ex. en tekanna i silver kan dateras till före 1947 kan isoleringsinlägg i elfenben ha kompletterats vid en senare tidpunkt. Det kan också tyckas motsägelsefullt att det inte är möjligt att sälja

ett antikt smycke som innehåller en obearbetad tigerklo, samtidigt som det troligtvis är möjligt att sälja ett skinn av tiger där både huvud, klor och tänder finns kvar. En rad bevis- och bedömningssvårigheter kan således uppstå. Den praxis som finns avser uppstoppade fåglar. Den vägledning som finns är kommissionens riktlinjer som varken är juridiskt bindande eller kan ligga till grund i en straffrättslig process.

För att antikundantaget ska vara tillämpligt krävs också att Jordbruksverket har kunnat försäkra sig om att villkoren är uppfyllda. Här är frågan dels om det krävs någon form av godkännande från Jordbruksverket eller om det är tillräckligt att produkten faktiskt är bearbetad och förvärvad före den 3 mars 1947, dels när och hur den som gör gällande antikundantaget ska kunna visa att produkten uppfyller villkoren för antikundantaget. Enligt artikel 2 w i CITES-förordningen kan en produkt definitionsmässigt inte anses vara ett bearbetat exemplar om den administrativa myndigheten inte har kunnat försäkra sig om att exemplaret är bearbetat före den 3 mars 1947. I enlighet med EU-domstolens avgörande innebär detta inte nödvändigtvis att en myndighetsbedömning måste göras. EU-domstolen betonade dock vikten av att undantag inte får medges om den sökande inte på ett tillfredställande sätt har visat att villkoren är uppfyllda, även om CITES-intyg inte krävs. Rekvisitet ”medges” ger stöd för att det krävs någon form av godkännande för att antikundantaget ska vara tillämpligt. I artikel 2 w anges också att Jordbruksverket ”har kunnat försäkra sig”, och inte ”hade kunnat försäkra sig”, vilket också talar för att någon form av kontakt ska ske innan undantaget tillämpas. Syftet med CITES-förordningen är inte att förbjuda handeln, utan att kontrollera den. Om antikundantaget kan tillämpas utan de administrativa myndigheterna har vetskap om kommersiella aktiviteter med bearbetade exemplar finns det heller ingen möjlighet att kontrollera handeln med dem. En semantisk och ändamålsenlig tolkning av bestämmelserna ger således stöd för att Jordbruksverket ska ges en möjlighet att kunna säkerhetsställa att villkoren för antikundantaget är uppfyllda, även om CITES-intyg inte krävs. Med en sådan tolkning spelar det ingen roll om produkten är förvärvad/bearbetad före den 3 mars 1947. På samma sätt som det är straffbart att sälja ett föremål utan CITES-intyg, trots att det funnits förutsättning att bevilja intyg om ett sådant hade sökts, borde straffbudet även omfatta försäljning av ett föremål som är bearbetat före den 3 mars 1947 om Jordbruksverket inte getts möjlighet att säkerhetsställa att villkoren är uppfyllda. I båda fallen har samhället beskurits möjligheten att kontrollera handeln. Av artikel 2 w följer dock inte att det krävs skriftlig någon form av skriftlig dokumentation för att visa att villkoren i antikundantaget är uppfyllda. Som huvudregel borde det dock vara svårt att t.ex. bevisa ett föremåls ålder utan någon form av skriftlig dokumentation.

Antikundantaget har också aktualiserats i två fall i hovrätterna. Rättskällevärdet från avgörande från hovrätterna är dock begränsat och saknar prejudikatverkan. Kattugglemålet meddelades innan den nuvarande bestämmelsen i 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken trädde i kraft, men de artiklar som var föremål för tolkning i CITES-förordningen har inte ändrats. I Kattugglemålet var det ostridigt att ugglan var bearbetad och förvärvad före den 3 mars 1947. Hovrätten konstaterade dock att eftersom Jordbruksverket inte har kunnat försäkra sig om att villkoren i antikundantaget var uppfyllda kunde kattugglan inte anses utgöra ett bearbetat exemplar. Hovrättens tolkning i Kattugglemålet ligger i linje med en semantisk- och ändamålsenlig tolkning av CITES-förordningen samt EU-domstolens praxis. I Auktionsmålet var det centrala i stället om produkterna var bearbetade före den 3 mars 1947 och om det krävdes skriftlig dokumentation för att visa att exemplaren var förvärvade före denna tidpunkt. Avgörandet kan diskuteras i flera avseenden.

Hovrätten framhöll att åklagaren inte hade bevisat att föremålen var bearbetade efter 1947. Frågan är om åklagaren ens behöver bevisa det. Oaktat föremålets ålder ska Jordbruksverket ha kunnat försäkra sig om att villkoren är uppfyllda. Hovrätten beaktade varken artikel 59 i kommissionens förordning eller EU-domstolens praxis utan framhöll att om auktionshuset kunde visa att föremålen var bearbetade före den 3 mars 1947 var försäljningen tillåten. Det sista rekvisitet i artikel 2 w CITES-förordningen synes ha saknat betydelse vid hovrättens bedömning. Hovrättens prövning var dock begränsad till frågan om det var otillåtet att inte inneha skriftlig dokumentation som visar att föremålen omfattas av antikundantaget. Åklagaren gjorde inte gällande att försäljningen var otillåten p.g.a. att auktionshuset inte kontaktat Jordbruksverket innan antikundantaget tillämpades. Eftersom hovrätten fann att auktionshusets hantering av föremålen var tillåten kan avgörandet dock ge stöd för tolkningen att Jordbruksverket inte behöver försäkra sig om att villkoren i antikundantaget är uppfyllda utan att det räcker med att föremålet är bearbetat före den 3 mars 1947 och säljaren kan visa det på ett trovärdigt sätt i efterhand. En sådan tolkning är dock inte förenlig med varken CITES-förordningen, regleringens syfte eller EU-domstolens praxis. En sådan tolkning omöjliggör också en kontroll av handeln. Det riskerar i sin tur att urholka skyddet för hotade djur och växter.

För att en tillämpning av antikundantaget inte ska vara i strid med CITES-förordningen och EU-domstolens praxis samt för att Sverige ska kunna uppfylla sina åtaganden enligt CITES-förordningen kan vägledning från Auktionsmålet inte hämtas avseende rekvisitet rörande hur Jordbruksverket har kunnat försäkra sig om att antikundantaget är tillämpligt. Däremot kan

viss vägledning hämtas avseende formkrav för bevisningen. Hovrätten konstaterade att det inte finns stöd i CITES-förordningen för att kräva att det finns skriftlig dokumentation tillgänglig för att antikundantaget ska kunna tillämpas. Det var tillräckligt att denna bedömning gjordes av en expert inom branschen. Jordbruksverket måste dock fortfarande haft möjlighet att ha kunnat försäkra sig om att villkoren är uppfyllda, oavsett en skriftlig värdering. Med hjälp av en sådan bedömning kan den som vill återropa antikundantaget visa Jordbruksverket på ett tillfredställande sätt att villkoren är uppfyllda. Jordbruksverket har på så sätt kunnat försäkra sig om att hanteringen är tillåten. Det räcker därför inte att föremålet i fråga är bearbetat före den 3 mars 1947 utan Jordbruksverket måste fortfarande ges en möjlighet att kunna försäkra sig om att villkoren är uppfyllda, oavsett formkrav för bedömning av produkten. I annat fall är produkten definitionsmässigt inte ett bearbetat exemplar.

Även om det saknas ett dokumentationskrav kommer de som köpte elfenbensprodukterna på auktionshuset t.ex. inte kunna beviljas exporttillstånd genom att hänvisa till att produkten köpts på ett etablerat auktionshus. Utan en skriftlig värdering av föremålet kan en privatperson inte heller visa att förutsättningarna för att villkoren i antikundantaget är tillämpligt vid en eventuell vidareförsäljning av elfenbensprodukten, även om det är köpt på ett etablerat auktionshus. Det krävs i sådana fall att köparna eller säljarna själv har denna sakkunskap. Enligt Auktionsmålet krävs dock en bedömning av en expert vid ett etablerat auktionshus. Om så inte är fallet begår den enskilde troligtvis, utan att vara medveten om det, artskyddsbrott. Vidare innebär en avsaknad av skriftlig dokumentation och det förhållande att t.ex. ett auktionshus inte behöver ange i sina annonser när föremålen är daterade att myndigheternas arbete med att beivra artskyddsbrott försvåras. Det vore därför rimligt att ställa högre krav på verksamhetsutövare såsom auktionshus och butiker. Frågan är också när ett auktionshus kan anses vara etablerat och vilken typ av expertkunskap som egentligen krävs.

Enligt gällande rätt krävs det att någon form av kontakt med den administrativa myndigheten görs för att antikundantaget ska vara tillämpligt. Det går dock inte att utläsa av CITES-förordningen eller miljöbalken hur denna kontakt ska ske. Frågan är dock om genomförandet av CITES-förordningen i praktiken stämmer överens med regleringen. Den information som ges ut av Jordbruksverket ger uppfattningen att någon kontakt med Jordbruksverket inte krävs. I stället ska bevisen finnas tillgängliga innan den kommersiella aktiviteten vidtas. Vid en eventuell inspektion av polisen eller länsstyrelsen (dvs. inte av den administrativa myndigheten) ska den som gör gällande att antikundantaget är tillämpligt kunna visa att villkoren är uppfyllda. Med beaktande av denna information är det tveksamt om

straffrättsligt ansvar kan aktualiseras p.g.a. att någon kontakt med Jordbruksverket inte vidtagits i de fall den enskilde har förlitat sig på dessa uppgifter. Om inte någon kontakt med Jordbruksverket behöver ske innan antikundantaget tillämpas finns det dock ingen möjlighet att kontrollera handeln.

Antikundantaget är ett exempel på när användningen av blankettstraffbud blir svåröverskådliga och svårtillämpliga. För att användningen av antikundantaget inte ska kunna missbrukas och för att handeln med bearbetade exemplar ska kunna kontrolleras borde 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken förtydligas. Av straffbudet bör framgå på vilket sätt Jordbruksverket ska ha kunnat försäkra sig om att villkoren är uppfyllda. Om även handeln med bearbetade exemplar som kan säljas utan CITES-intyg ska kunna kontrolleras krävs det att den som vill göra gällande antikundantaget måste kontakta Jordbruksverket innan den kommersiella aktiviteten påbörjas. I annat fall finns det risk att skyddet för hotade djur och växter urholkas.

7 Avslutande kommentarer

Hotet mot den biologiska mångfalden är omfattande. En bidragande orsak är handeln med hotade djur- och växtarter. Om inte handeln kontrolleras, och begränsas, finns det risk att arter dör ut. Handel i strid med CITES-förordningen kriminaliseras i olika lagar beroende på om det avser handel med tredje land eller handel inom EU. Trots detta kriminaliseras import och export i strid med bl.a. artikel 8.1 CITES-förordningen i 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken. Eftersom artikel 8 i CITES-förordningen omfattar intern handel bör rekvisiten import och export inte återfinnas i bestämmelsen. Kriminaliseringen skiljer sig också avseende skuldkrav, där import och export har ett högre ställt skuldkrav jämfört med handel inom EU, och därmed inom Sverige. Det är oklart om det är möjligt att tillämpa miljöbalken i de fall inte grov oaktsamhet men enkel oaktsamhet kan styrkas vid en import som också innebär t.ex. en otillåten förflyttning. En otillåten förflyttning av ett CITES-listat föremål borde bedömas på samma sätt oavsett mellan vilka platser förflyttningen sker. Det är dock inte möjligt utan att en lagändring. Det bör därför ses över särskilt vid en översyn av 29 kap, framförallt innan en eventuell koncentration av miljöbrottmålen sker. Frågan kanske snarare handlar om att skuldkravet är för högt ställt i miljöbalken än för lågt i smugglingslagen. Oavsett om så är fallet måste kriminaliseringen vara enhetlig och ändamålsenlig.

Överträdelser av CITES-förordningen omfattas av andra lagar än miljöbalken och smugglingslagen. Det finns subsidiaritetsbestämmelser men regelverket är svåröverskådligt och risken att en gärning rubriceras fel är påtaglig. Artskyddsförordningen kompletterar inte bara CITES-förordningen, regleringarna överlappar också varandra. Eftersom en stor del av de arter som omfattas av CITES-förordningen även omfattas av artskyddsförordningen blir lagstiftningen än mer svåröverskådlig. En försäljning av ett föremål av en svensk CITES-listad art kan vara tillåten enligt artskyddsförordningen och det är därför av vikt att artskyddsförordningen är utformad på ett sätt så att dessa inte riskerar att falla utanför det straffbara området. Om artskyddsförordningen ska komplettera och vara underordnad CITES-förordningen bör lagstiftningen förtydligas, och systematiken i undantagen för handelsförbudet i artskyddsförordningen bör särskilt ses över. Dubbelkriminaliseringar är i vissa fall oundvikliga, men lagstiftaren bör sträva efter att sådana så långt som möjligt undviks.

Även om användningen av blankettstraffbud är nödvändig innebär inte det att straffbudet i miljöbalken inte kan formuleras på ett tydligare sätt. Artiklarna

i CITES-förordningen och kommissionens förordning är svåröverskådliga och det finns ingen entydig tolkning över hur artiklarna ska tillämpas. CITES-förordningen ligger inte bara till grund för den offentlighetsrättsliga tillståndsprövningen utan fyller också ut straffbudet i 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken. Av vikt är då att straffbudet i miljöbalken är utformat på ett tydligt sätt. Bristerna i straffbudet har resulterat i att HD och hovrätterna till viss del har luckrat upp det avsedda skyddet eftersom straffbudet i 29 kap. miljöbalken är otydligt formulerat och inte tillräckligt omfattande. Det är särskilt påtagligt i Vargskinnsålet, men också i Auktionsålet och Gitarrålet. De förfaranden som ska vara straffsanktionerade måste därför också framgå av straffbudet i miljöbalken. I annat fall riskerar kriminaliseringen att bli uddlös. Det räcker då inte med en hänvisning till delar av en artikel i CITES-förordningen.

Duvhöksmålet var en markering att handel med hotade djur och växter inte är av bagatellartad natur och att kontrollsystemet måste följas. Efter Duvhöksmålet har rättstillämpningen öppnat upp för att försäljning av praktiska föremål tillverkade av hotade växtarter som inte växer i Sverige inte ska åtnjuta samma skydd. En sådan tillämpning är inte förenlig med varken CITES-konventionen eller CITES-förordningen. Det är därför av vikt att Högsta domstolen klargör rättsläget.

Kontrollen av handeln sker genom ett strikt kontrollsystem och har både för och nackdelar. Huvudregeln är att handel med hotade djur och växter är förbjuden. För att inte redan hotade arter ska riskera att utrotas måste undantagen vara restriktivt utformade. Den strikta regleringen riskerar dock att få motsatt effekt bl.a. då vetskapen om regleringen i dag är låg, och sannolikt var än lägre när regleringen trädde i kraft. Med den nuvarande regleringen finns risk att t.ex. möbler som skulle kunna återanvändas och minska behovet av ytterligare skogsavverkning inte är möjlig. Frågan är om det strikta kontrollsystemet i vissa avseenden är för strikt. En eventuell ändring innebärande att det skulle vara möjligt att erhålla CITES-intyg trots att ett senare förvärv har vidtagits efter 1995 utan CITES-intyg är dock inte möjlig utan att en ändring av CITES-förordningen görs. Det verktyg Sverige har i nuläget är i stället att inte straffsanktionera förfarandet.

Antikviteter måste också kunna bevaras. Så länge antikundantaget är statiskt utformat kommer detta försvåras eftersom ett föremål inte är att anse som antikt trots att det ökar i ålder. Handel med antikviteter måste också kunna kontrolleras och frågan är här om det strikta kontrollsystemet får genomslag i praktiken. Om de som handlar med bearbetade produkter från före den 3 mars 1947 inte behöver kontakta den administrativa myndigheten, dvs. Jordbruksverket, innan föremålet saluförs försvåras kontrollen av handeln.

Det borde i vart fall finnas en skyldighet för de som säljer antikviteter som innehåller hotade arter att i t.ex. annonsen ange när föremålen är bearbetade. Högre krav borde också kunna ställas på verksamhetsutövare, t.ex. auktionshus.

Regelverket avseende handel med hotade arter är tämligen tekniskt och svåröverskådligt. Även om den använda lagstiftningstekniken med blankettstraffbud har godtagits kan den kritiseras och förbättras. För att ta reda på vad som är straffbart och hur det är möjligt att efterleva lagen räcker det inte med att ta del av 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken, hänvisade artiklar i CITES-förordningen. Därtill måste den enskilde även ta del av andra artiklar i CITES-förordningen, bilagorna till CITES-förordningen samt kommissionens förordning. Här räcker det inte alltid med att ta del av de senast uppdaterade bilagorna till CITES-förordningen eftersom tidpunkten för när en art tagits upp på respektive bilaga inte anges i bilagorna. Därutöver krävs att den enskilde också tar del av artskyddsförordningen för att t.ex. ta reda på vilken myndighet som är den behöriga administrativa myndighet som anges i CITES-förordningen.

Föreliggande uppsats har varit begränsad till att behandla handel med produkter av hotade djur och växter. Regelverket är mer omfattande än så. CITES-förordningen omfattar även t.ex. handel med levande djur och växter, transporter och rena förflyttningar, samt t.ex. preparering och andra typer av kommersiella aktiviteter som inte är handel. Regleringen måste därför ses över i sin helhet och är i behov av såväl redaktionella som materiella ändringar. Vid en framtida översyn av 29 kap. miljöbalken måste dock 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken särskilt ses över. Om straffbudet inte förtydligas kan tolkningen och tillämpningen av bestämmelsen om artskyddsbrott snarare resultera i ett skydd för brottet, än för arten. Det är inte ändamålsenligt i förhållande till syftet att skydda hotade djur och växtarter.

Bilaga A

Anmälda brott under brottsbeteckning 8016 – Artskyddsbrott ink. grovt i Sverige under perioden 2007 – 2017.²⁴⁶

År	Antal
2007	31
2008	52
2009	97
2010	94
2011	64
2012	98
2013	98
2014	110
2015	135
2016	156
2017 ²⁴⁷	120

Sammanställning av rättsfall från tingsrätterna som inte prövats av övre instans under perioden 2012 – 2017 avseende åtal enligt 29 kap. 2 b § första stycket 4 a) miljöbalken.

Sundsvalls tingsrätt (B 1213-17)

Föremål: Uppstoppat djur av *Panthera pardus* (bilaga A).

Gärning: Den tilltalade hade annonserat ut en uppstoppad leopard till försäljning på Facebook. Den tilltalade hade inte visat att föremålet var bearbetat före den 3 mars 1947.

Påföljd: Dagsböter 40 å 210 kr

Förverkande: uppstoppad leopard

Värmlands tingsrätt (B 131-17)

Föremål: Uppstoppat djur av arten *Panthera tigris* (bilaga A).

Gärning: Försäljning och köp av en uppstoppad tigerhona och en uppstoppad tigerunge. Försäljningen hade begåtts inom ramen för näringsverksamhet. Brottet bedömdes som grovt.

Påföljd: Villkorlig dom med samhällstjänst 160 timmar. Om fängelse i stället hade valts som påföljd skulle fängelse 6 månader ha dömts ut.

Företagsbot: 50 000 kr.

²⁴⁶ Statistik hämtad från BRÅ, <http://statistik.bra.se/solwebb/action/start?menykatalogid=1>, (besökt 2018-02-12).

²⁴⁷ Siffran är enligt BRÅ preliminär. Ibid.

Förverkande: 22 400 kr förklaras förverkat såsom utbyte av brott.

Luleå tingsrätt (B 2074–16)

Föremål: Björnskinn av arten *Ursus actros* (bilaga A)

Gärning: Köp av björnskinn utan CITES-intyg på en marknad. Björnen var preparerad efter 1947.

Påföljd: Fängelse 1 år²⁴⁸

Förverkande: Björnskinnet förverkades

Göteborgs tingsrätt (B 2321–14)

Föremål: Päls av arten *Canis lupus* (bilaga A)

Gärning: Den tilltalade hade bl.a. salufört och innehåft för försäljning pälsvaror under förespeglning att det var varg.

Påföljd: Åtal nedlagt.

Malmö tingsrätt (B 914–16)

Föremål: Uppstoppad djur av arten *Falco peregrinus* (bilaga A)

Gärning: Saluförande av en uppstoppad pilgrimsfalk på Tradera utan CITES-intyg.

Påföljd: Dagsböter 40 å 50 kr

Förverkande: uppstoppad pilgrimsfalk

Östersunds tingsrätt (B 691–16)

Föremål: Bete av *Loxodonta africana*, *Loxodonta cyclotis* eller *Elephas maximus* (bilaga A)

Gärning: Annonsering av obearbetad bete från elefant på Blocket utan CITES-intyg eller bevis på lagligt ursprung.

Påföljd: Dagsböter 40 å 80 kr

Förverkande: elfenben

Värmlands tingsrätt (B 187–15)

Föremål: Päls av *Panthera pardus* (bilaga A)

Gärning: Saluföring av leopardpäls på Blocket utan CITES-intyg. Pälsen var inte äldre än från 1948.

Påföljd: Dagsböter 30 å 50 kr

Förverkande: leopardpläd

²⁴⁸ Den tilltalades dömdes även för medhjälp till grovt jaktbrott, grovt vapenbrott samt brott mot vapenlagen.

Östersunds tingsrätt (B 1724–15)

Föremål: Uppstoppat djur av arten *Asio flammeus* (bilaga A) och produkt av örn.²⁴⁹

Gärning: Annonserat ut till försäljning en uppstoppad jorduggla och monterade örnfötter från örn internet utan CITES-intyg. Tingsrätten konstaterade att även om föremålen kan vara bearbetade före den 3 mars hade den tilltalade inte presenterat någon utredning varigenom Jordbruksverket kunnat försäkra sig om att så varit fallet.

Påföljd: Dagsböter 30 å 50 kr

Förverkande: ljusstakar samt uppstoppad uggla

Umeå tingsrätt (B 1763–15)

Föremål: Galla från arten *Ursus arctos* (bilaga A)

Gärning: Annons i dagspress om att köpa björngalla från brunbjörn.

Påföljd: Dagsböter 30 å 50 kr

Förverkande: -

Skaraborgs tingsrätt (B 632–14)

Föremål: Nackar av *Gallus Sonneratii* (bilaga B)

Gärning: Köp och försäljning av minst fjorton nackar av djungeltupp. Köp via internetauktionssida Ebay från Estland utan CITES-intyg. Den tilltalade hade utgått från att de var illegala eftersom det saknades uppgifter om var nackarna kom ifrån.

Påföljd: Dagsböter 40 å 50 kr

Förverkande: fyra stycken nackar av djungeltupp

Borås tingsrätt (B 1360–12)

Föremål: Uppstoppade djur av arterna *Asio otus* och *Buteo buteo* (bilaga A)

Gärning: Saluförande av en uppstoppad hornuggla och en uppstoppad ormvråk på internetauktionssidan Blocket.

Påföljd: Dagsböter 30 å 50 kr

Förverkande: -

Umeå tingsrätt (B 2718–11)

Föremål: Elefantbetar av antingen *Loxodonta africana* (bilaga A) eller *Elephas maximus* (bilaga A)

Gärning: Annonserat två bearbetade elefantbetar till försäljning utan CITES-intyg på internetauktionssidan Tradera. Betarna hade tidigare köpts på en bondauktion under 2005 eller 2006. Antikundantaget var inte tillämpligt eftersom den tilltalade inte hade presenterat någon utredning varigenom Jordbruksverket kunnat försäkra sig om att villkoren var uppfyllda.

²⁴⁹ Vilken örnart åtalet avsåg anges inte i avgörandet.

Påföljd: Dagsböter 40 å 220 kr
Förverkande: Två elefantbetar

Umeå tingsrätt (B-1734-12)

Föremål: Nackar av Gallus Sonneratii (bilaga B)

Gärning: Import från Indien utan tillstånd samt försäljning utan CITES-intyg av djungeltuppsnackar. Den tilltalade dömdes för både artskyddsbrott och olovlig införsel.

Påföljd: Villkorlig dom

Förverkande: 261 nackar av djungeltupp

Östersunds tingsrätt (B 1906–12)

Föremål: Uppstoppat djur och skinn av arten Lynx lynx (bilaga A)

Gärning: Tre uppstoppade lodjur och ett lodjursskinn utställda till försäljning inom ramen för näringsverksamhet. Ett av de uppstoppade lodjuren tillhörde en privatperson.

Påföljd: Åtalet ogillades avseende privatpersonen.

Företagsbot: 20 000 kr

Förverkande: två uppstoppade lodjur och ett lodjursskinn

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Prop. 1974:10	Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av konvention om internationell handel med utrotningshotade arter av vilda djur och växter
Prop. 1979/80:66	med förslag till lag om ändring i brottsbalken (häleri m.m.)
Prop. 1994/95:117	Lag om åtgärder beträffande djur och växter som tillhör skyddade arter, m.m.
Prop. 1996/97:75	Skydd av hotade arter samt aktionsplaner för biologisk mångfald
Prop. 1997/98:45	Miljöbalk
Prop. 1999/2000:124	En ny smugglingslag m.m.
Prop. 2000/01:111	Skyddet för vissa djur- och växtarter och deras livsmiljöer
Prop. 2005/06:182	Miljöbalkens sanktionssystem, m.m.
Prop. 2010/11:76	Genomförande av rådets rambeslut om kampen mot organiserad brottslighet
Prop. 2011/12:59	Straff för överträdelse av EU-regler om kemikalier
Prop. 2013/14:183	Lag om handel med timmer och trävaror
SOU 2006:9	Kontroll av varor vid inre gräns
SOU 2013:38	Vad bör straffas? Del II
SOU 2017:63	Miljötillsyn och sanktioner
Ds 1993:64	Regler om handel med skyddade djur- och växtarter m.m.

Lagrådsremiss Straff för överträdelse av EU-regler om kemikalier (2011)

Litteratur

Asp, Petter, EU & straffrätten: studier rörande den europeiska integrationens betydelse för den svenska straffrätten, Iustus, Uppsala, 2002

Jareborg, Nils, Allmän kriminalrätt, Iustus, Uppsala, 2001

Jareborg, Nils, Brotten mot person och förmögenhetsbrotten, 2., [uppdaterade] uppl., Iustus, Uppsala, 2015

Karlmark, Stefan: ”Skärpt syn på artskyddsbrott” I: JT nr 2012/13

Karlmark, Stefan, Miljörätt ur straffrättsligt perspektiv, 3. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2009

Kleineman, Jan: ”Rättsdogmatisk metod” I: Juridisk metodlära, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013

Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole & Wennberg, Suzanne. Brottsbalken: en kommentar. Del 1, (1-12 kap.): brotten mot person och förmögenhetsbrotten m.m., Studentutgåva 8, Wolters Kluwer, Stockholm 2017

Michanek, Gabriel & Zetterberg, Charlotta, Den svenska miljöretten, Fjärde upplagan, Iustus, Uppsala, 2017

Reeve, Rosalind, Policing international trade in endangered species: the CITES treaty and compliance, Earthscan, London, 2002

Reichel, Jane: ”EU-rättslig metod” I: Juridisk metodlära, 1. uppl., Studentlitteratur, Lund, 2013

Rubenson, Stefan, Miljöbalken, Femte upplagan, Wolters Kluwer, Stockholm, 2017

Sandgren, Claes, Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation, 3., [utök. och rev.] uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2015

Schultz, Mikael & Marklund Andersson, Åsa, Artskydd: [grunder och tillämpning], 1. uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016

Träskman, Per Ole, Miljöstraffrätten: miljökontroll, miljöbrott och brottspåföljder, 1. uppl., Norstedts juridik, Stockholm, 2010

Träskman, Per Ole: " Straffrätten förutsättningar och begränsningar som styrmedel av miljöskadlig verksamhet". I: Nordisk Tidskrift for kriminalvidenskab 2002

Träskman, Per Ole: ” Svensk miljöstraffrätt - bister men näbblös hök”. I: Nordisk tidskrift for kriminalvidenskab p.245-256, 2013

Westerlund, Staffan, Miljörettsliga grundfrågor 2.0, Institutet för miljörett (IMIR), Björklinge, 2003

Wichmann, Jaktlagen (1987:259) kommentaren till 46 §, Karnov, 2017-01-01

Zila, Josef, Specialstraffrätten: en introduktion, 8., [uppdaterade och delvis bearb.] uppl., Wolters Kluwer, Stockholm, 2016

Åberg, Lag (2000:1225) om straff för smuggling 11 §, Lexino 2017-12-13

Rapporter, beslut m.m.

Hagstedt, Johanna & Korsell, Lars, Illegal handel med hotade djur- och växtarter: en förstudie, BRÅ, Stockholm, 2008

Jordbruksverket, rapport 2016:02 ”Förstärkta åtgärder mot artskyddsbrott”

Jordbruksverkets PM om rättelse av artikel 2 t i rådets förordning (EG) nr 338/97.

Jordbruksverkets beslut, dnr 4.10.18-9001/14.

Handbok för artskyddsförordningen. D. 2, Preparering, handel, förevisning, 1. utg., Naturresursavdelningen, Naturvårdsverket, Stockholm, 2009

UNODC, World wildlife crime report – trafficking in protected species (2016)

EU-rättsligt material

EU:s handlingsplan mot olaglig handel med vilda djur och växter {SWD (2016) 38 final}

Europeiska unionens officiella tidning, L 75, 19, mars 2015

Lagstiftning för handel med vilda djur och växter i Europeiska unionen; En inledning till CITES och dess implementering i Europeiska unionen, Byrån för Europeiska gemenskapernas officiella publikationer, Luxembourg 2007

Riktlinjer för bearbetade exemplar enligt EU:s förordningar om handel med vilda djur och växter, EUT 2017/c 154/07

Riktlinjer för EU:s förordning för handel inom EU med och återexport av elfenben, EUT 2017/C 154/06

Rådets beslut (EU) 2015/451 av den 6 mars 2015 om Europeiska unionens anslutning till konventionen om internationell handel med utrotningshotade arter av vilda djur och växter (Cites)

CITES-resolutioner m.m.

Conf. 9.6 (Rev. CoP16) Trade in readily recognizable parts and derivatives
CoP17 Prop 55 Consideration of proposals for amendment of appendices I and II

Elektroniska källor

BRÅ

<http://statistik.bra.se/solwebb/action/start?menykatalogid=1>, besökt 2018-02-12

CITES

<https://www.cites.org/eng/disc/parties/chronolo.php>, besökt 2017-11-20

<https://www.cites.org/eng/disc/species.php>, besökt 2017-11-22

<https://www.cites.org/eng/disc/cop.php>, besökt 2017-12-20

<https://www.cites.org/eng/disc/what.php>, besökt 2017-12-20

<https://www.speciesplus.net>, besökt 2017-12-19.

https://www.speciesplus.net/#/taxon_concepts/24815/legal, besökt 2017-12-19

Europarådet

https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/conventions/treaty/104/signatures?p_auth=Z4jWdJ2X, besökt 2018-01-10

Interpol

<https://www.interpol.int/News-and-media/News/2017/N2017-022>, publicerad 2017-03-02, besökt 2017-11-16

IUCN

<http://www.iucnredlist.org/about/overview#introduction>, besökt 2018-11-12

http://cmsdocs.s3.amazonaws.com/summarystats/20173_Summary_Stats_Page_Documents/2017_3_RL_Stats_Table_1.pdf, besökt 2018-01-12

Jordbruksverket

[http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/olikaslagsdjur/hotadeartercites/jaktochjakttrofeer/citesintygforbjorkkott.4.2c4b\)2c401409a334931197.html](http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/olikaslagsdjur/hotadeartercites/jaktochjakttrofeer/citesintygforbjorkkott.4.2c4b)2c401409a334931197.html), besökt 2017-12-27

<https://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/olikaslagsdjur/hotadeartercites/produkteravvaxter/antikundantaget.106.596e382014e1e4b2cdd261ef.html>, besökt 2017-12-15.

<http://www.jordbruksverket.se/amnesomraden/djur/olikaslagsdjur/hotadeartercites/produkteravdjur/elfenben.4.567cd63c135afd26c018000297.html>, besökt 2018-01-12

Nationalencyklopedin

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/art>, besökt 2018-01-31

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/dalbergia>, besökt 2018-01-05

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/palisander>, besökt 2018-01-05

<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/spp>, besökt 2018-03-06

Naturvårdsverket

<http://www.naturvardsverket.se/Var-natur/Djur-och-vaxter/Handel/>, besökt 2017-11-16

Polisen

<https://polisen.se/aktuellt/nyheter-2016-2017/2017/december/sverige-i-insats-mot-illegal-handel-med-djur-/>, publicerad 2017-03-02, besökt 2018-03-15

Tullverket

<http://www.tullverket.se/sv/omoss/press/faktaomtullverketsverksamhet/cites-hotadearteravvildadjurochvaxter.4.7df61c5915510cfe9e7ff00.html>, besökt 2018-01-06

Infotorg

Christer B. Jarlsås”_Om vargskinn inte är vargskinn och förbud inte är förbud – En kommentar till NJA 2016 s 680”,

<http://www.infotorgjuridik.se/premium/mittijuridiken/praktikerartiklar/article233021.ece>, publicerad: 9 mars 2017, besökt 2017-12-22

Rättsfallsförteckning

EU-domstolen

C-154-02 Brottmål mot Jan Nilsson (begäran om förhandsavgörande från Hässleholms tingsrätt (Sverige)), REG 2003 s. I-12733

C-344/08 Brottmål mot Tomasz Rubach (begäran om förhandsavgörande: Sąd Rejonowy w Kościanie – Polen)), REG 2009 s. I-07033

Högsta domstolen och Mark- och miljööverdomstolen

NJA 1984 s. 564

NJA 1985 s. 79

NJA 2006 s. 610

NJA 2012 s. 280

NJA 2016 s. 680

MÖD 2012:32

Hovrätterna

RH 2010:29

Svea hovrätts dom den 10 oktober 2006, mål nr B 2708-06

Svea hovrätts dom den 10 april 2015, mål nr B 9346-14

Svea hovrätts dom den 31 oktober 2016, mål nr B 3493-16

Hovrätten över nedre Norrlands dom den 26 januari 2017, mål nr B 801-16

Tingsrätterna

Umeå tingsrätts dom den 28 februari 2012, mål nr B 2718-11

Borås tingsrätt dom den 12 september 2012, mål nr B 1360-12

Umeå tingsrätt dom den 24 oktober 2012, mål nr B-1734-12

Östersunds tingsrätts dom den 29 november 2012, mål nr B 1906-12

Värmlands tingsrätt dom den 29 april 2014, mål nr B 187-15,

Skaraborgs tingsrätts dom den 23 maj 2014, mål nr B 632-14

Umeå tingsrätt dom den 29 oktober 2015 mål nr B 1763-15

Östersunds tingsrätt dom den 4 november 2015 mål nr B 1724-15

Malmö tingsrätts dom den 23 mars 2016 mål nr B 914-16

Östersunds tingsrätt dom den 28 april 2016, mål nr B 691-16

Göteborgs tingsrätts dom den 25 juli 2016, mål nr B 2321-14

Sundsvalls tingsrätt dom den 30 augusti 2017 mål nr B 1213-17
Värmlands tingsrätts dom den 12 september 2017 mål nr B 131-17
Luleå tingsrätts dom den 10 november 2017, mål nr B 2074-16
Växjö tingsrätts dom den 15 november 2017 mån nr B 3409-17